

เอกสารประกอบการบรรยาย

บรรยายสาธารณะ
“อาเซียนภิวัตน์” / ASEANISATION
ภาคเหนือ

15 - 18 มีนาคม 2559
เชียงใหม่-ลำปาง-พะเยา-เชียงราย

ปาฐกถาสาธารณะ
“จากสมาคม สู่ประชาคมอาเซียน :
เรื่องจริงหรืออิงนิยาย”

Public Lecture: ASEAN: Fact or Fiction?

2

ปาฐกถาสาธารณะ
“จากสมาคม สู่ประชาคมอาเซียน :
เรื่องจริงหรืออิงนิยาย”

ศุกร์ที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555 เวลา 13.00-17.00
ณ ห้อง 301 คณะศิลปศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

ปวิณ ชัชวาลพงศ์พันธ์

ชัชวดี ศรีลัมพ์ :

จากการบรรยายครั้งนี้ คาดว่าเราจะบรรลุวัตถุประสงค์ในการฟังบรรยายและในการได้รับความรู้ต่างๆ และสมกับที่จะเป็นประชาคมอาเซียนต่อไป ไม่ว่าจะบรรลุถึงสโลแกนอาเซียนที่บอกกว่าที่เราจะเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2015 “One Vision, One Identity, One Community” ขอถือโอกาสนี้เปิดการปาฐกถาสาธารณะ ขอขอบคุณ

อัครพงษ์ คำคุณ :

ขอกราบขอบพระคุณท่าน รศ. ดร. ชัชวดี ศรีลัมพ์ ท่านเป็นคณบดี ท่านก็ติดภารกิจมาก แต่ท่านก็กรุณามาเปิดงานเพื่อให้เราได้คุยในวันนี้ เห็นหลายท่านมา ก็เป็นศิษย์เก่า และทำงานกับอาเซียนเยอะ ท่าน ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ ก็มาด้วย ท่านเป็นอดีตคณบดี และอดีตประธานหรือผู้อำนวยการโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย เพื่อไม่ให้เป็นการเสียเวลา เชิญท่านวิทยากรสองท่าน ขอเสียงปรบมือต้อนรับท่าน อ.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ผู้ก่อตั้งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ม.ธรรมศาสตร์ ผมนั้นก็เป็ผลผลิตรุ่นที่ 2 ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 ก็ไม่ถือว่า

เรื่องอาเซียนจะหลอกหลอนเราอยู่ทุกวันนี้ อีกท่านหนึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าที่ท่านได้คลุกคลีและมีวาทะและข้อคิดเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือที่ท่านได้ผลิตออกมา ผลงานวิชาการมากมาย ขอเสียงปรบมือต้อนรับ อ.รศ. ดร. ปวิณ ชัชวาลพงศ์พันธ์ อย่างไรก็ตามหัวข้อในวันนี้ “จากสยามคนสู่ประชาคมอาเซียน : เรื่องจริงหรืออิงนิยาย” ก็คงจะเป็นสิ่งที่หลายท่านอยากจะตั้งคำถาม อยากให้มีช่วงสุดท้ายให้ทุกท่านได้แสดงความคิดเห็น ตั้งคำถามท่านทั้งสองท่านนะครับ โอกาสนี้ขอเชิญท่าน อ.ชาญวิทย์ครับ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ :

สวัสดิ์ครับ สบายดี จุ่มเรียบซัว ซินจ่าว ซาลามัต เชียง เราก็หักท่ายด้วยภาษาของอาเซียน วันนี้ต้องบอกว่าผมมีความยินดีมากๆ ที่มานั่งอยู่ตรงนี้ และขอแก่ข่าว อ. อัครพงษ์ เราไม่ได้มาโดยตรงจากสิงคโปร์ครับ เราไปจากสิงคโปร์ แล้วก็พนมเปญ เสียมเรียบ พระวิหาร ถ้าเมื่อท่านเป็นสมาชิกเฟซบุ๊ก คงจะเห็นนะครับว่า ดร. ปวิณ ได้ไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมชนกนาถ สิริวูธ แล้วคืนนั้นประทานเลี้ยงดินเนอร์กับเรา อาหารฝรั่งเศสปนแฮมร์ ดบท้ายด้วยทรงเปียโน La Vie En Rose สมเด็จพระบรมชนกนาถเล่นเปียโน ใครยังไม่ได้อ่านเรื่อง Midnight in Paris นักศึกษาโครงการเอเชียฯ น่าสนใจมากครับ ไม่ได้ดูหนังเลย ต้องไปดูนะครับ

อ. ปวิณกับผม เราเพิ่งจะรู้จักกันได้ 1 ปี คือนักศึกษาคงทราบ ว่าผมนั้นไม่ค่อยได้อยู่สยามประเทศแล้ว และไปประจำอยู่ที่ ISEAS : Institute of Southeast Asian Studies แห่งแรกใน Southeast Asia ที่สิงคโปร์ ก็ตั้งมานานมากๆ แล้ว สัก 40-50 ปีอะไรทำนองนั้น ก็ไปนั่งทำงานอยู่ที่นั่นและก็เขียนหนังสือ ว่างๆ ก็กลับมาดูแลนักศึกษาเดือนละหน อาทิตย์หน้าเราจะไปพม่ากัน ท่านคงบดือนมิตีหัวละ 2000 ได้มั๊ยครับ นักศึกษาจะไปเที่ยงตุงกันนะครับ เทมมที่แล้วเราไปเวียดนามกลาง ยุคนี้เป็นยุคที่เราสามารถเดินทางในอุษาคเนย์ได้อย่างค่อนข้างง่ายดาย ผมฝันไว้ว่านักศึกษารุ่นถัดไปคงจะไปกรุงเทพฯ-กาญจนบุรี-

เมืองทวาย มะริด ตะนาวศรี ไครสนใจคุยกับ อ. ปวิณต่อ เพราะว่ากำลังสร้างท่าเรือน้ำลึกที่เมืองทวาย

ความเปลี่ยนแปลงในอุษาคเนย์หรือว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของเรา มีมหาศาล รวมทั้งประเด็นเรื่องของอาเซียนที่เรากำลังจะถกเถียงกัน ความจริงผมก็มีเรื่องเล่าเยอะเลยว่าจะไรต่อมิอะไร แต่ว่าขอเข้าเรื่องก่อนนะครับ ปวิณ ชัชวาลพงศ์พันธ์ มีแฟนในเฟซบุ๊กประมาณ 3,000 และวันนี้คงบอกว่าแฟนในโลกมาจะมาโผล่ในโลกที่นี้หรือเปล่า

ตำแหน่งของ อ. ปวิณ เป็นนักวิจัยประจำสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ISEAS อาจารย์ก็อยู่สิงคโปร์มานาน เมื่อกี้ผมกระซิบถามเพื่อให้แน่ใจว่าอยู่ที่ปี ปรากฏว่าอาจารย์อยู่สิงคโปร์ 9 ปี แต่ว่าไม่ได้อยู่ที่ ISEAS ตลอด 9 ปี เอาเข้าจริงอาจารย์เป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศมาก่อน ก็คือสถานทูตไทยประจำสิงคโปร์ และอาจารย์จบทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อาจารย์เป็นสิ่งที่ดำซึ่งเป็นคณะรัฐศาสตร์ของจุฬา ซึ่งก็มีบทบาทในเรื่องเกี่ยวกับวิชาการมากมาย เป็นคู่แข่งกับเรา ผมเป็นสิงห์แดง คราวนี้เจอสิงห์ดำ ไม่น่าจะสิงห์แดงหายไปไหนกันหมดตอนนี้อาจารย์จบรัฐศาสตร์ จุฬา และเข้าเป็นข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ และไปเรียนต่อที่อังกฤษ จบจากสถาบันซึ่งนักศึกษาก็รู้จักดีและหลายคนฝันจะไปให้ได้ แต่จะไปได้หรือเปล่า แต่ว่าอาจารย์ไปจบปริญญาเอกจาก The School of Oriental and African Studies ก็เป็นศูนย์ที่สำคัญมากๆ ที่สอนเกี่ยวกับเรื่อง Southeast Asia ถ้าใครบังเอิญอยู่ลอนดอนเดือนพฤษภาคม ก็ไปฟังผมพูดก็ได้ ผมกำลังจะไปบรรยายที่นั่นกันนะครับ

พูดง่าย ๆ ว่าอยากจะพูดกับนักศึกษาที่เรียนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อสอบเข้ามาแล้วถูกเพื่อนถามเรียนอะไรอะไร ก็เรียน Southeast Asia Studies เรียนเกี่ยวกับอาเซียน แล้ววิชาที่พวกคุณเรียนทั้งหลายที่บอกว่า ป๊อปทั้งหลาย เทียบพวกเราไม่ได้ ดูตัวอย่างของ อ. ปวิณ เป็นต้น อาจารย์ก็ไปเรียน Southeast Asia Studies ที่ทำวิทยานิพนธ์และเขียนหนังสือเยอะมาก นักศึกษาไปถาม อ. goo ลูกี้แล้วกัน

อาจารย์เขียนหนังสือเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของทักษิณ

เขียนหนังสือเกี่ยวกับเรื่องลัทธิชาตินิยม มีการศึกษาเรื่องกรณีของพระนเรศวร อาจารย์มีการเขียนเยอะมาก เรียกว่าเป็นคนหนุ่มที่ประสบความสำเร็จมาก อายุเพียง 30 ต้น ทำงานมามากมายมหาศาล หรือว่า 40 ต้น อาจารย์ก็เป็นนักวิชาการแนวหน้าอยู่ที่สิงคโปร์ แต่เนื่องจากอาจารย์ไปรณรงค์เรื่องอากง หนังสือเล่มนั้นที่อาจารย์ทำขายแล้วมันโป๊ๆ และมีบางคนเปลือยข้างล่างอีก เรื่องอากง อย่างที่อองซานซูจีทำเกี่ยวกับเรื่องนักโทษการเมืองในพม่า

และ อ. ปวิณ ก็มีบทบาทมากมายมหาศาลและเป็นทีเพ่งเล็งไม่น้อยในสิงคโปร์ คือมักจะออกที่วีโอยู่เรื่อยๆ ก็เลยปรากฏว่าเดือนหน้าอาจารย์จะย้ายสำนักงานแล้ว อาจารย์จะไปอยู่ที่ Centre for Southeast Asian Studies เกียวโต เงินเดือนน้อยกว่าสิงคโปร์ แต่อาจารย์บอกว่าเพื่ออนาคตก็จะไปอยู่เกียวโตเพราะเมืองนั้นโรแมนติก เมืองนั้นมี Centre for Southeast Asian Studies ดังมากๆ ดังระดับโลก หมายความว่าถ้าจะศึกษาที่เรียนเกี่ยวกับ Southeast Asia จงสำนึกเถอะว่าเรื่องของ Southeast Asian Studies เป็นเรื่องใหญ่มากในโลกนี้ สิงคโปร์มี ISEAS เกียวโตมี Centre for Southeast Asian Studies คอร์เนลมี Southeast Asian Program เบิร์กเลย์ก็มี Department of Southeast Asian Studies คือมหาวิทยาลัยระดับนำๆ ก็มีทั้งนั้น ยกเว้นออกซฟอร์ด ถ้ากำลังจะมี ถ้าต้องมาศึกษาจากเรา เห็นเค้ามาพบใครต่อใครในเมืองไทยเยอะ วันสองวันพบคุณธวัชชัย ถ้าใครเล่นเฟซบุ๊กจะเห็นว่าคุณธวัชชัยมาบอกว่ามีคนมาพบเพื่อปรึกษาเรื่องการก่อตั้ง Southeast Asian Studies ที่ออกซฟอร์ด ผมถามว่าก่อนหน้านี้เค้ามาพบผมเหมือนกันนะ ไปพบที่สิงคโปร์ ผมถามว่าออกซฟอร์ดไม่มีเธอ ไม่มีจริงๆ นะ น่าสงสารมาก มีน่าสะอึกซึ้งถึงไม่ค่อยได้เรื่องนะ วิชาการมันสนุกมากเลยนะ ถ้าเผื่อนอกเรื่องบ่อยๆ

เอาละครับ ตกลงผมยก ปวิณ ให้กับนักศึกษาไปแล้วกัน วันนี้อาจารย์จะมาพูดโดยเฉพาะเลย เห็นอาจารย์บอกว่าห้ามถามเกี่ยวกับมาตราอะไรเลย ไซ้ใหม่ อาจารย์จะมาพูดเกี่ยวกับเรื่องอาเซียนโดยเฉพาะพูดง่าย ๆ ว่าบางท่านซึ่งอาจจะมีความรู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับอาเซียนแล้ว

ต้องบอกหน่อยนะครับ งานนี้จัดเฉพาะนักศึกษาปี 1 จริง ๆ เพราะหลายอย่างยังเป็นข้อมูลเบื้องต้น ซึ่ง อ. ปวิณเมื่ออยู่สิงคโปร์ทำงานเกี่ยวกับเรื่องอาเซียนโดยเฉพาะ และหลังไมค์ก็คือถวายรายงานกับสมเด็จพระเทพฯ เกี่ยวกับเรื่องอาเซียนมาแล้วสองครั้ง เพราะฉะนั้นเราได้คนซึ่งเป็น expert จริง ๆ ขอเชิญ อ. ปวิณ ครับ

ปวิณ ชัชวาลพงศ์พันธ์ :

ขอบคุณ อ. ชาญวิทย์ครับ แล้วก็ผมขอบอกนิดหนึ่งก่อนว่า สิ่งที่จะพูดมันเป็นพื้นฐานจริง ๆ อย่างที่ อ. ชาญวิทย์ได้บอกว่าเป็นนักศึกษาปี 1 และคนที่รู้เรื่องอาเซียนแล้วอาจรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าเบื่อ แต่ผมจะพยายามจะทำให้ไม่น่าเบื่อ ก่อนจะพูดเรื่องอาเซียน ผมมีข้อมูลบางอย่างที่จะบอก ตามที่ท่านคณบดีได้บอกไว้ว่า อาเซียนจะเป็นชุมชนอาเซียนในปี 2015 นี้ เราก็เหลือเวลาอีกไม่มาก ไทยก็ควรรีบเปิดปรับตัวเพื่อรับกับการสร้างชุมชนอาเซียน

ผมคิดว่าเมืองไทยก็มีความตื่นตัวพอสมควร อย่างมีการจัดทำ survey โดยมหาวิทยาลัยที่มีชื่อแห่งหนึ่งที่บอกว่าในที่สุดแล้วภาษาไทยจะเป็นภาษากลางของภูมิภาคอาเซียน ผมเขียนในเฟซบุ๊ก ใครตามจะรู้ ก็มีโอกาสเป็นไปได้สูงถ้าเกิดมีสัมมิตที่ดูเอาประเทศทั้งเก้าจมหายไปในทะเล เหลือประเทศไทยประเทศเดียว เราก็จะสามารถใช้ภาษาไทยเป็นภาษากลางของอาเซียนได้ และก็โอกาสเป็นไปได้มาก เพราะว่ามี survey ออกมาอีกเมื่อเร็วๆ นี้เช่นกัน เรื่องการตื่นตัวของประชาชนในประเทศสมาชิกอาเซียนเรื่องอาเซียน ด้วยความภาคภูมิใจ ไทยอยู่อันดับ 10 อาจารย์อย่าคิดว่าเรามีประเทศสมาชิกอาเซียนอยู่ 100 ไม่ใช่ครับ เรามีสมาชิกแค่ 10 ประเทศ เพราะฉะนั้นเราอยู่อันดับสุดท้าย พูดภาษาชาวบ้านก็คือดัดจริตที่ผิ้นลมๆ แล้งๆ ว่า ภาษาไทยจะกลายมาเป็นภาษากลางของอาเซียน เอาเป็นว่านี่เป็น starter ก็แล้วกัน

อาเซียนก่อตั้งในปี 1967 เล่มนี้ดังที่แสดงใน PowerPoint ทำขึ้นมาตอนที่ฉลองอาเซียนครบ 40 ปี คือปี 2007 และเป็นภาษาอังกฤษ และทางสถาบันของผมเห็นว่ามันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งถ้าจะ

แปลหนังสือเล่มเล็กๆ นี้ออกเป็นหลายๆ ภาษา ซึ่งในส่วนผม ผมได้เป็นคนแปลเป็นภาษาไทย และคิดว่าจะออกมาจำหน่ายในประเทศไทยได้ภายในเร็วๆ นี้

อาเซียนเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ปี 1967 เริ่มต้นมีสมาชิก 5 ประเทศ ได้แก่ ไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และสิงคโปร์ และก็จัดการประชุมครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เลยทำให้ปฏิญญาการก่อตั้งอาเซียน นอกจากจะเรียกว่าเป็น ASEAN Declaration แล้ว ยังเรียกเป็น Bangkok Declaration เพราะฉะนั้นผมเห็นว่านักศึกษาที่ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับ Southeast Asia ในปัจจุบัน เรายังต้องสนใจเรื่องอาเซียนเป็นพิเศษ เพราะปฏิญญาตัวนี้มันมีการลงนามกันในเมืองไทย มันก็ชี้ให้เห็นว่าในช่วง 1967 หรือทศวรรษที่ 1960 มันมีความเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคนี้อย่างมาก และไทยก็เป็นตัวแสดงตัวหนึ่งที่สำคัญในภูมิภาคนั้น

ขณะนั้นรัฐมนตรีต่างประเทศของเราเป็นคุณถนัด คอมันตร์ คุณถนัดก็เป็นรัฐมนตรีต่างประเทศค่อนข้างยาวนานตั้งแต่ปี 1961-1971 อยู่ในช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงมากมาย ไทยอยู่ในช่วงสงครามเย็น เกิดการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน ปี 1962 ไทยแพ้คดีเขาพระวิหารต่อกัมพูชา ด้วยความขัดแย้งในอินโดจีนขยายตัวมากขึ้น อาเซียนเลยเป็นจุดจุดหนึ่งที่ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อเผชิญหน้ากับปัญหาเหล่านี้ คุณถนัดก็มีบทบาทสำคัญ และผมก็กำลังจะเขียนหนังสือเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของคุณถนัดในอาเซียน และมีโอกาสไปสัมภาษณ์ครอบครัวคุณถนัด ซึ่งปัจจุบันมีอายุ 98 ก็หวังว่าหนังสือจะออกมาครบฉลองคุณถนัดอายุครบ 100 ปีครับ

นั่นคือห้าประเทศผู้ก่อตั้งอาเซียน แต่ต่อมาก็มีพัฒนาการเกิดขึ้นตั้งแต่ปี 1967 เป็นต้นมา ผมจะไม่ลงใน details มากครับ เพียงแต่จะกล่าวว่า หลังจากนั้นในปี 1984 ประเทศบรูไนเข้ามาร่วม จากนั้นเวียดนามในปี 1995 ลาวและพม่าในปี 1997 ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกอาเซียนของพม่านั้นค่อนข้าง controversial เพราะพม่าตอนนั้นก็ยังมีปัญหาอยู่มาก เพราะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลทหาร มันเป็น

วิชั่นของผู้นำตอนนั้นว่า ก่อนที่จะสิ้นศตวรรษที่ 20 อยากให้อาเซียนทั้งหมด 10 ประเทศมารวมเป็นภูมิภาคเดียวกัน กัมพูชาเป็นประเทศสุดท้ายที่เข้ามาเป็นสมาชิกในปี 1999 สาเหตุเข้ามาช้าสุดเพราะว่ากัมพูชาในช่วง 1990 ยังมีปัญหาอยู่มาก เพราะประเทศเพิ่งผ่านพ้นสงครามกลางเมืองและการรุกรานของเวียดนาม นำไปสู่การเลือกตั้งจัดโดยองค์การสหประชาชาติในต้นปีทศวรรษ 1990 และยังมีความเปลี่ยนแปลงในกัมพูชาอีกมาก ทำให้กัมพูชาช้ากว่าประเทศอื่น แต่ในที่สุดแล้วปี 1999 ทั้ง 10 ประเทศก็ได้รวมกันเป็นสมาชิก ปัจจุบันนี้มี 10 ประเทศ

เรามาดูสถานการณ์ที่นำไปสู่การก่อตั้งอาเซียนก่อนว่ามันเกิดอะไรขึ้น ถึงทำให้ทั้งห้าประเทศ หรือ founding fathers ของอาเซียนมารวมตัวกัน ประการแรกเกิดจากอินโดนีเซียซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศอย่างมาก นับตั้งแต่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 นายพลซูการ์โนก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำของอินโดนีเซีย หลังจากนั้น ซูการ์โนก็สามารถคุมอำนาจทางการเมืองอย่างเบ็ดเสร็จ แต่ต่อมาก็เกิดการช่วงชิงอำนาจกันระหว่างซูการ์โนกับนายพลดาวรุ่ง ซูฮาร์โต และในที่สุดซูฮาร์โตก็สามารถช่วงชิงอำนาจทางการเมืองมาได้ ซึ่งทำให้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายต่างประเทศด้วย ซูฮาร์โตขึ้นมาพร้อมกับนโยบาย New Order หากใครสนใจก็อาจไปศึกษาเพิ่มเติมต่อ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อินโดนีเซียเริ่มหันไปมองความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ก่อนหน้านั้น นโยบาย Konfrontasi ซึ่งเพิ่งจบสิ้นลง นโยบาย Konfrontasi ก็ชี้ให้เห็นว่าประเทศในภูมิภาคนี้ยังมีความขัดแย้งกันอยู่ โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับข้อพิพาททางด้านพรมแดน ก่อนการก่อตั้งอาเซียนในปี 1967 อินโดนีเซียก็มีความขัดแย้งกับมาเลเซียในการแย่งพื้นที่ในเขตชามาร์ ซาราวัค นโยบาย Konfrontasi ยังรวมถึงความขัดแย้งทางการทหารระหว่างมาเลเซียกับฟิลิปปินส์ด้วย อันนั้นส่วนหนึ่ง แต่มันก็จบลงโดยการที่หลายประเทศหันมาร่วมมือกัน มีการลงนามยุติความขัดแย้งกันเพื่อจะนำไปสู่การจัดตั้งอาเซียน

ในปี 1965 สองปีก่อนมีการก่อตั้งอาเซียน มาเลเซียก็ kick out สิงคโปร์ เพราะว่าสิงคโปร์มีคนจีนอยู่มาก และมีความขัดแย้งทางการเมืองภายในมาเลเซีย ซึ่งยังเน้นนโยบายที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์มาเลย์เท่านั้น และผู้นำมาเลเซียสมัยนั้นก็คิดว่า การกำจัดสิงคโปร์ออกไปอาจเป็นผลดีในระยะยาวต่อมาเลเซียเอง ซึ่งตอนที่สิงคโปร์แยกออกไปยังมีปัญหาอยู่มาก เป็นประเทศที่ขาดทรัพยากร ยังมีความยากจน แต่ภายใต้การนำของลีควงยูก็สามารถทำให้ประเทศพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว อันนี้ถ้าใครอยากถามผมถึงความสำเร็จของสิงคโปร์ก็คุยกันในช่วง Q&A

อีกอันหนึ่งก็คือ อย่างที่ผมบอกนะ มันเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นความขัดแย้งของ นโยบาย Konfrontasi ฟิลิปปินส์ก็อ้างกรรมสิทธิ์เหนือซามาร์ ซึ่งมีความขัดแย้งกับมาเลเซีย เวียดนามเองก็เป็นต้นตอของ conflict ด้วย ความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างด้านอุดมการณ์ สมัยนั้นเราอยู่ในช่วง peak ของสงครามเย็น ในช่วงทศวรรษ 1960-1970 เวียดนามเป็นประเทศที่ปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ ซึ่งต่อมาได้แผ่ขยายเข้ามาในกัมพูชาและลาว ไทยเองก็อ้างว่าตัวเองเป็นประชาธิปไตย แต่ช่วงนั้นถ้าใครศึกษานโยบายต่างประเทศของไทยก็จะพบว่า ไทยเองก็ตกอยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลทหารมาไม่รู้กี่ชุด ความตอแหลในอดีตก็ยังเป็นความตอแหลในปัจจุบัน และยังไม่จบสิ้น และเราเองก็ได้รับความร่วมมือจากสหรัฐฯ ในการใช้ไทยในการเป็นประเทศหน้าด่านในการสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์

นี่คือจุดสำคัญจุดหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยต้องค้นหาความร่วมมือจากประเทศในภูมิภาคในการช่วยกันสกัดกั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ และก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็นที่มาของการจัดตั้งองค์การอาเซียน เป็นเรื่องที่อยู่ในบริบทของ Cold War ซึ่งมีลักษณะของการเป็น Three-power confrontation สำหรับเรื่อง Three-power confrontation ขอเกริ่นนิดหนึ่งแล้วกันว่า Three Powers ได้แก่ สหรัฐฯ จีน โซเวียต สำหรับไทยนั้นถือเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯ มานาน มีความสัมพันธ์ตั้งแต่ปี 1833 เกือบจะ 200 ปีแล้ว และความร่วมมือทางการทหารก็มีความสำคัญอย่าง

มาก มีการฝึกซ้อมรบร่วม และเราได้รับสถานะของการเป็นประเทศที่เรียกว่า “major non-NATO ally” คือสหรัฐฯ ก็มี NATO ในยุโรป แต่ว่าไทยก็เป็นประเทศพันธมิตรสำคัญก็ได้ตำแหน่งนี้ ที่ได้สถานะนี้ก็มีความสำคัญในแง่ของสหรัฐฯ จะให้หลักประกันด้านความปลอดภัยของไทย ถ้าหากว่าไทยถูกรุกรานจากประเทศใด มันก็เป็น obligation ของสหรัฐฯ ที่จะเข้ามาช่วยเหลือ

ในช่วงนั้น ไทยก็อยู่ข้างเดียวกับสหรัฐฯ ในการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ทั้งจีนและรัสเซียเป็นคอมมิวนิสต์ทั้งหมด แต่ต่อมากเกิดการเปลี่ยนแปลงแตกหักทางด้านอุดมการณ์ทางด้านจีนกับรัสเซีย ทำให้รัสเซียหันไปสนับสนุนเวียดนาม ขณะเดียวกันจีนก็หันมาให้การสนับสนุนกลุ่มเขมรแดง ไทยเองก็ปรับตัวอย่างรวดเร็วเพราะรู้ว่าอิทธิพลของสหรัฐฯ เริ่มลดน้อยลง เพราะในที่สุดแล้วสหรัฐฯ ก็แพ้ในสงครามเวียดนาม ในความเป็นจริงแล้ว ไทยเองก็ไม่ไว้ใจจีน เพราะจีนเป็นคอมมิวนิสต์เหมือนกัน แต่ด้วยเพราะการเปลี่ยนแปลงในภูมิภาคทำให้เราต้องปรับตัวและนโยบายอย่างรวดเร็ว

ในปี 1975 รัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เดินทางไปปักกิ่ง เพื่อสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ทันใดนั้นข้ามคืนเราก็เป็นพันธมิตรกับจีน และจีนก็ช่วยเราในการบล็อกคอมมิวนิสต์ที่มาจากเวียดนาม โดยการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเขมรแดง มันถึงมีความเชื่อมโยงกันทั้งหมดในเรื่องปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชา รวมถึงการเข้ามาแทรกแซงของมหาอำนาจนอกภูมิภาค และปัญหานั้นลามปามมาถึงปัจจุบัน ถ้าใครสนใจเกี่ยวกับความขัดแย้งไทย-กัมพูชาในปัจจุบันก็จะเข้าใจได้ว่า มันมีบาดแผลลึก ซึ่งไทยได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในกัมพูชามาโดยตลอดและก็ให้การสนับสนุนกลุ่มเขมรแดง และผมคิดว่าเรื่องนี้ผู้นำเขมรยังไม่ลืมและใช้เป็นเงื่อนไขในการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับไทยเสมอมา

ขณะเดียวกันในช่วงปี 1966 ได้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน ภายใต้เหมา ซึ่งเหมาเห็นว่าถึงเวลาที่ควรจะมีการ revise อุดมการณ์ทางด้านคอมมิวนิสต์ขนานใหม่ขึ้นมา มีการใช้คนจีนโพ้นทะเลในภูมิภาค

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการขยายอิทธิพลของลัทธิอุดมการณ์คอมมิวนิสต์นำไปสู่ภาพลักษณ์ของจีนที่เป็นภัยต่อภูมิภาคนั้นจากนั้น

เพราะฉะนั้นสถานการณ์ที่บอกมาทั้งหมดได้ก่อให้เกิดความไม่มีเสถียรภาพในภูมิภาค อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของคอมมิวนิสต์ ความขัดแย้งของประเทศสมาชิกของประเทศในภูมิภาคนี้ รวมถึงการแทรกแซงของมหาอำนาจ แต่ในที่สุด ความไม่มีเสถียรภาพนี้ได้ทำให้ประเทศเหล่านี้หันมาร่วมมือกัน นั่นคือนำไปสู่การก่อตั้งในปี 1967

ต่อไปเป็นข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของอาเซียน ซึ่งผมจะกล่าวอย่างสั้นๆ ประชากรทั้งหมดของอาเซียน 10 ประเทศ ตอนนี้มีมากถึง 580 ล้านคน และจีดีพีทั้งหมดอยู่ที่ประมาณ 1 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ การค้าทั้งหมดของอาเซียนมีมูลค่าอยู่ที่ 1.7 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ในจำนวนนี้การค้าระหว่างประเทศสมาชิกเองก็มีอยู่ไม่น้อย มีประมาณ 458 ล้านเหรียญสหรัฐ นี่คือตัวเลขของปี 2008 ผมคิดว่า ณ ปี 2012 ตัวเลขคงจะมากขึ้น และการลงทุนจากภายนอกก็มีการลงทุนจำนวนมากถึง 53.17 พันล้านเหรียญสหรัฐ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอันดับหนึ่งในฐานการผลิตเพื่อส่งออก เป็นฐานการลงทุน ช่วง peak มากคือ ช่วงทศวรรษ 1960-1970 ธุรกิจของญี่ปุ่นก็มาลงทุนในภูมิภาคนี้ค่อนข้างมาก

ภาษาการใช้งานของอาเซียน ย้ำ ไม่ใช่ภาษาไทย แต่เป็นภาษาอังกฤษ และไม่มี translation หรือว่า interpretation service ใน 1 ปี มีการประชุมปลีกย่อยใหญ่ทั้งหมดเกือบ 1,000 การประชุม เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศของอาเซียนจึงมีการกิจเรื่องการประชุมอยู่มาก ต้องเตรียมการอยู่ตลอดเวลา และเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งกันในเรื่องให้ความสำคัญกับประเทศไหนมากกว่า โดยเฉพาะในเรื่องการเลือกใช้ภาษา อาเซียนจึงตัดสินใจใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลาง ทั้งนี้ ระบบการตัดสินใจสำคัญของอาเซียนเป็นแบบฉันทามติ ในทุกๆ การตัดสินใจหลักของอาเซียนไม่ใช้การโหวตแบบเอาเสียงข้างมากเป็นที่ตั้ง อาเซียนไม่เหมือนองค์กรอื่นๆ ที่ใช้หลักประชาธิปไตย แต่ยึดหลักการเห็นพ้องต้องกัน ซึ่งก็มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ในแง่ของข้อดีทำให้ลด

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ในหมู่ของสมาชิก หมายความว่าทุกเรื่องทุกประเด็นสมาชิกต้องเห็นพ้องต้องกัน ข้อเสียก็คือทำให้การดำเนินงานหรือขบวนการมันช้า คือต้องทำให้ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน เรื่องใดที่ไม่ได้รับการเห็นพ้องต้องกันก็ตกไป ไม่ได้รับให้มีการลงมติ

ขอยกตัวอย่าง อีกไม่นานประเทศอีสต์ติเมอร์จะเข้ามาเป็นสมาชิกของอาเซียน อีสต์ติเมอร์เคยเป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียและมีการต่อสู้เพื่อเอกราชยาวนานพอสมควร มีการใช้ความรุนแรงด้วยน้ำมือกองทัพอินโดนีเซียที่ในการปราบปรามกลุ่มที่ต้องการแบ่งแยก แต่ในที่สุดแล้วอีสต์ติเมอร์ก็ได้รับอิสรภาพ หากพิจารณาตามหลักกายภาพถือว่าอีสต์ติเมอร์เป็นส่วนหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะฉะนั้นในอนาคตต้องเข้ามาเป็นสมาชิกอันดับที่ 11 ซึ่งอาจเป็นไปได้ภายใน 2-3 ปีนี้ แต่ในปัจจุบัน ยังไม่มีมติเห็นพ้องต้องกันว่าแล้วเมื่อไรที่ควรจะรับอีสต์ติเมอร์เข้ามา อย่างปีที่แล้วอินโดนีเซียเป็นประธานของอาเซียน ก็พยายามสนับสนุนเรื่องสมาชิกภาพอาเซียนของอีสต์ติเมอร์ แต่ก็ได้รับการคัดค้านจากสองสามประเทศ ในที่สุดเรื่องนี้ก็ตกไป คงอาจเอากลับมาพูดใหม่ปีนี้ และต้องดูต่อไปว่าประเทศไม่เห็นด้วยจะเปลี่ยนใจหรือไม่

อาเซียนไม่ใช่เป็นกลุ่มพันธมิตรทางการทหาร แต่สมาชิกแต่ละประเทศสามารถร่วมลงนามระหว่างกันเองหรือกับประเทศนอกภูมิภาคได้ โดยเฉพาะการลงนามการเป็นพันธมิตรทางการทหาร รวมถึงสามารถเข้าร่วมในกิจกรรม เช่น กองกำลังรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ ที่พูดไว้ให้เคลียร์ในขั้นนี้เพราะว่าอาเซียนไม่ต้องทำให้ประเทศอื่นๆ หรือภูมิภาคอื่นๆ มองเห็นว่าอาเซียนเป็นภัยทางทหาร ไม่อยากให้เห็นว่าเป็นการรวมตัวของ 10 ประเทศเพื่อจะสร้างกองทัพร่วมกัน เพื่อไม่ต้องการให้มีภาพลักษณ์ของความเป็นภัย อาเซียนเลยมีจุดยืนตรงนี้ค่อนข้างเด่นชัด แต่ดังที่บอกข้างต้น อาเซียนยังเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกไปลงนามการเป็นพันธมิตรทางการทหารร่วมกับประเทศอื่นๆ ได้ ยกตัวอย่างเช่น ไทย สิงคโปร์และฟิลิปปินส์ ต่างเป็นพันธมิตรทางการทหารกับสหรัฐฯ ทั้งสิ้น

ในปี 2006 อาเซียนในฐานะที่เป็นองค์กรระหว่างประเทศได้ กลายมาเป็นผู้สังเกตการณ์ถาวรขององค์การสหประชาชาติ ประเทศทั้งหมดของอาเซียนทั้ง 10 ประเทศถือว่าเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติอยู่แล้ว แต่ในแง่การเป็นองค์กรระหว่างประเทศ และความ ต้องการที่จะมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นในเวทีระหว่างประเทศ อาเซียนจึงตัดสินใจสมัครเป็นผู้สังเกตการณ์ของยูเอ็น ซึ่งหมายความว่าอาเซียนสามารถเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ขององค์การสหประชาชาติได้อย่างเต็มที่

เรื่องจริงของอาเซียนและโลโก้ ซึ่งมีความหมายพิเศษมาก ประกอบไปด้วย Stable ความมีเสถียรภาพ peaceful สันติภาพ Dynamic ความมีพลวัต แต่อย่าไปสับสนในเรื่องสีนะครับ เพราะไม่เกี่ยวกับสีที่เกิดขึ้นในเมืองไทย ในแบบของอาเซียน สีน้ำเงินหมายถึงสันติภาพ-เสถียรภาพ สีแดงคือความกล้าหาญ พลวัต สีขาว หมายถึงความบริสุทธิ์ และสีเหลืองหมายถึงความเจริญก้าวหน้า โลโก้ทั้งหมดที่เห็นเป็นเส้นๆ มันคือฟางข้าวเอามามัดรวมกัน 10 ประเทศ วงกลมที่เห็นแสดงถึงความ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือการใช้หลักที่เราคิดกันในอาเซียน ถ้าเป็น ฟางข้าวเดี่ยวตั้งก็ขาด แต่ถ้าเกิดมารวมตัวกัน 10 ประเทศ ทำให้มีความ เข้มแข็งมากขึ้น ก็ไม่รู้ว่าจะจริงหรือไม่ เพราะไทยกับเขมรก็ดึงขาดกันไป แล้ว ก็ดูกันต่อไป

สำหรับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของอาเซียน ผู้นำสมัยนั้น ก็มี imagination ค่อนข้างสูง เช่น ประการแรก จุดมุ่งหมายคือเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าด้านสังคม และการพัฒนาด้านวัฒนธรรม แต่บอกไว้ก่อนนะว่าอันนี้ไม่ใช่สิ่งที่ผมคิดเอง อันนี้มีการบัญญัติไว้จริงๆ ในสำนักเลขาธิการอาเซียน ประการที่ 2 คือการสร้างสันติภาพและเสถียรภาพของภูมิภาค ประการที่ 3 เป็นเรื่องเกี่ยวกับความร่วมมือในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการจัดการบริหารทั่วไป เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยผ่านความร่วมมือซึ่งกันและกัน ความช่วยเหลือต่อการในการฝึกอบรม การทำงานวิจัย และการส่งเสริม

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง Southeast Asia Studies นี่ค่อนข้างสำคัญ และมีพัฒนาการอย่างเด่นชัด ในประเทศอาเซียน 10 ประเทศก็มีศูนย์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาที่มีการตั้งขึ้นมาเป็นเครือข่าย อย่างสถาบันของผมคือสถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ก็ถือว่าเป็นตัวแทนจากประเทศสิงคโปร์ และมีสถาบันใกล้เคียงกันในมาเลเซียและไทย และมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอยู่เรื่อยๆ รวมถึงความร่วมมือระหว่างองค์กรอาเซียนกับประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรในภูมิภาคหรือองค์กรระหว่างประเทศก็ตาม เช่น ระหว่างอาเซียนกับองค์การสหประชาชาติ

นี่คือวิวัฒนาการของอาเซียน ผมจะไล่เป็นปีสำคัญๆ เพื่อจะได้ทราบว่าอาเซียนเติบโตเร็วช้าอย่างไร วันที่ 8 สิงหาคม 1967 เป็นวันก่อตั้งอาเซียน จริงๆ แล้วผมเชื่อว่านักศึกษาไทยจำนวนไม่มากที่รู้ หากถามว่าวันชาติของอาเซียนคือวันไหน แต่เรื่องพวกนี้ประเทศเล็กๆ อย่างสิงคโปร์ให้ความสำคัญ อย่างน้อยๆ กระทรวงการต่างประเทศของสิงคโปร์ก็มีการจัดงานวันเกิดอาเซียนและมีการเชิญทูตานุทูตและนักศึกษาไปร่วมงานด้วย ถือว่าเป็นการช่วยกันสร้างความตื่นตัวเกี่ยวกับอาเซียน

ในช่วง 10 ปีแรกเป็นช่วงการก่อตั้ง เรียกว่าช่วง get to know สร้างความเป็นมิตรต่อกัน จนนำไปสู่การประชุมสุดยอดอาเซียนเป็นครั้งแรก และหลังจากนั้นเป็นต้นไปการประชุมสุดยอดก็จัดขึ้นทุกๆ ปี การประชุมสุดยอด หมายความว่า เป็นการประชุมที่ระดับผู้นำจะมาเจอปีละครั้ง ต้องเข้าใจว่าการประชุมอาเซียนมากมายต่อปี แต่ที่สำคัญมากๆ คือการประชุม 3 ครั้ง การประชุมแรกเรียกว่า Senior Official Meetings : SOM เป็นการประชุมในระดับกระทรวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นงานของกระทรวงการต่างประเทศ ที่จะนำปลัดมาเจอและคุยกันก่อน และมาจัดทำญัตติพร้อมกันว่าการประชุมสุดยอดปีนี้ควรจะเน้นเรื่องใดหรือควรหยิบหัวข้ออะไรขึ้นมาพูด เหมือนกับเป็นคณะกรรมาธิการของในระดับปลัดกระทรวง

หลังจากนั้นพอได้ญัตติและส่งผ่านไปอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าเป็นการประชุมในระดับรัฐมนตรีต่างประเทศ AMM : Asean Ministerial Meeting เป็นการประชุมในระดับรัฐมนตรี ซึ่งหากพูดถึงว่า AMM ก็

จะเข้าใจว่าเป็นการประชุมในระดับของกระทรวงการต่างประเทศ ก็จะไม่เอาญาติที่ระดับปลัดกระทรวงได้กำหนดขึ้นมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่งเพื่อจะ finalize ส่งไปสู่การประชุมระดับสุดยอดที่จะมีผู้นำแต่ละประเทศมาเพื่อลงนามเท่านั้น ในยุคแรกการประชุมแบบ AMM ก็มีเพียงรัฐมนตรีต่างประเทศเท่านั้น แต่หลังจากนั้นก็มีพัฒนาการมากขึ้น อาเซียนมีการขยายความร่วมมือออกไปมาก การประชุมรัฐมนตรีจึงไม่ได้จำกัดตัวเองอยู่ที่กระทรวงการต่างประเทศอีกต่อไปแล้ว แต่มีการประชุมรัฐมนตรีคลัง รัฐมนตรีท่องเที่ยว และล่าสุดที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ที่ทุกคนกำลังให้ความสนใจอย่างมาก เรียกว่าการประชุม ADMM : ASEAN Defence Ministers' Meeting ก็จะเป็นครั้งแรกที่มีการเจอกันของรัฐมนตรีกลาโหมในประเทศอาเซียน

และยุคนี้ซึ่งผมจะพูดต่อไปก็ไม่ใช่แค่อาเซียนอีกต่อไป มันเป็นอาเซียนพลัส พลัส คืออาเซียนไม่ได้พบกันแค่ 10 ประเทศอีกแล้ว แต่มี ASEAN+3 และ +6 และมี ASEAN+8 ซึ่งต่อมาเรียกว่าเป็น EAS : East Asia Summit แต่ผมจะอธิบายว่า EAS คืออะไรในช่วงต่อไป เพราะฉะนั้นการประชุมในระดับรัฐมนตรีขณะนี้ไม่ได้แค่ 10 ประเทศแล้ว เรารวมประเทศต่างๆ มาไว้ด้วย ผมถือว่าเป็นฟอรัมที่ดีในการกระชับความสัมพันธ์ในระดับรัฐมนตรีในการหารือให้เรียบร้อยก่อน เพราะว่าพอถึงเวลาผู้นำมาเจอกัน ก็มาเพียงแค่การให้ความเห็นชอบเท่านั้น

นี่เป็นโมลส์โตนที่ 2 เมื่อมีการประชุมสุดยอดครั้งแรกในปี 1976

หลังจาก 1976 ผมขอ skip ไปที่ 1991 ซึ่งเป็นปีสำคัญ สงครามเย็นสิ้นสุดประมาณปลายทศวรรษที่ 1980 มีการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ เพราะฉะนั้นเป็นทศวรรษใหม่ที่สงครามเย็นจบไปแล้ว ความแตกต่างทางอุดมการณ์ก็ไม่มีแล้ว จึงส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งในกัมพูชาซึ่งเป็นความขัดแย้งในเรื่องของความแตกต่างของอุดมการณ์ทำนองนี้ เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุด เขมรที่มีความแตกแยกเป็นหลายฝ่ายในที่สุดก็สามารถมารวมลงนามกันได้ตั้งที่เรียกว่า Paris Peace Accords จบสิ้นการต่อสู้ในสงครามกัมพูชามาถึง 13 ปี และอาเซียนแสดงบทบาทอย่างมากในการเป็นผู้ประสานงานที่ทำให้เกิดการลงนามในสนธิสัญญา

ในปารีสได้ จริงๆ ปีนี้เป็นปีที่ฉลอง 20 ปีครบรอบสนธิสัญญาปารีส ก็มีความสำคัญอย่างมาก

ปี 1992 ผมก็เห็นว่ามีผลสำคัญไม่แพ้กัน คือมีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน ที่เห็นว่าเป็นสำคัญเพราะว่าเป็นข้อเสนอที่มาจากประเทศไทย สะท้อนว่าไทยมีบทบาทในอาเซียนอย่างมาก ทั้งๆ ที่นักเรียนนักศึกษาหลายคนอาจจะไม่รู้บทบาทของไทยมากถึงขนาดนั้น ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ลงนามในปฏิญญาอาเซียน รวมถึงบทบาทของคุณถนัด คอมันตร์ ในการก่อตั้งอาเซียนตั้งแต่แรก ในปี 1992 รัฐบาลคุณอานันท์ ปันยารชุน เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดว่าควรจะมีการรวมตัวทางเศรษฐกิจ จึงนำไปสู่การจัดตั้งเขตการค้าเสรีที่พูดกันถึงเรื่อง FTA ในปัจจุบัน ก็บอกได้เลยว่าอาเซียนมาก่อนภูมิภาคอื่นๆ ด้วยซ้ำในเรื่องการจัดตั้ง FTA เพราะฉะนั้นในภูมิภาคนี้ที่เราเห็น FTA เป็นเรื่องใหม่ มันก็ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วตั้งแต่ปี 1992

ปี 1994 ก็เกี่ยวข้องกับไทยอีก เพราะว่า ASEAN Regional Forum มีการประชุมครั้งแรกในไทย ไทยมีบทบาทอย่างมากในการเป็น host ของ ARF ที่มาของความร่วมมือในกรอบ ARF ก็คือ เมื่ออาเซียนมีความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการจัดตั้งเขตการค้าเสรีแล้ว ผู้นำอาเซียนมองว่า เรื่องความมั่นคงยังไม่ได้พูดถึงเลย จึงคิดที่จะจัดตั้งความร่วมมือทางด้านความมั่นคง หรือ ASEAN Regional Forum จึงเป็นการร่วมมือที่มองในแง่ของกรอบความมั่นคงเป็นหลัก ในภูมิภาคนี้มีหลายประเด็นที่เกี่ยวกับความมั่นคง เช่น ความขัดแย้งระหว่างที่เกิดจากการอ้างกรรมสิทธิ์เหนือดินแดนต่อกัน ไปจนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงอีกมากมาย แบบเก่าเป็นการต่อสู้กัน ใช้กำลังทหารทำห้ำหั่นกัน เรียกว่าเป็น Traditional security แต่สมัยใหม่ก็เป็น Non-traditional security ก็เป็นส่วนหนึ่งของความมั่นคง ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาที่เกิดจากการก่อการร้าย การแพร่ของโรคระบาด และภัยธรรมชาติ เป็นต้น

แต่ย้อนกลับไปปี 1994 พวก Non-traditional security ทั้งหลายยังไม่ปรากฏตัวขึ้นมาเท่าไร โฟกัสในปี 1994 ก็เป็นเรื่องเกี่ยว

กับ Conventional security เป็นหลัก กล่าวคือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความพยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าทางการทหาร ซึ่ง ARF ต่อมาก็เริ่มขยายบทบาทในภูมิภาคอื่นๆ ด้วย เช่น ความขัดแย้งในทะเลจีนใต้ รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์บนคาบสมุทรเกาหลี

ในปี 1997 ซึ่งเป็นปีที่เกิดวิกฤตการณ์ทางการเงิน ก็มีการจัดตั้ง ASEAN Vision ที่มองไปถึงอนาคตของอาเซียนไปจนถึงปี 2020 ผมไม่อยากจะประเด็นรายละเอียดมากนัก แต่คร่าวๆ ก็คือ ณ ปี นั้น (1997) อาเซียนมาพูดคุยกันและพยายามมองไปในอนาคตอีก 13 ปีข้างหน้าว่า ในปี 2020 อาเซียนควรต้องทำอะไรกันบ้าง ส่วนใหญ่แล้วเป็นเรื่องเกี่ยวกับสนับสนุนให้มีความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ปี 2020 จริงๆ แล้วก็คือเป้าหมาย แต่หลังจากนั้นไม่นานผู้นำอาเซียนมีความทะเยอทะยานในตัวเองสูงมาก เลื่อนจากปี 2020 มาเป็น 2015 ซึ่งที่ได้พูดไปแต่ต้นแล้วก็คือ จะเกิดเป็นการก่อตั้งชุมชนอาเซียนในปี 2015

กลับมาในปี 1997 เชื่อมต่อกับปี 1998 ซึ่งประเทศในภูมิภาคนี้ประสบปัญหา financial crisis ก็เป็นโอกาสที่ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนหันมาร่วมมือกันและพยายามที่จะกำหนดมาตรการป้องกันตัวเองไม่ให้เกิดสถานการณ์วิกฤตการณ์ด้านการเงินการคลังแบบนี้อีก รวมถึงการพยายามสร้างความเชื่อมั่นให้กลับคืนมายังภูมิภาคนี้ ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากในแง่ของการผลิตสินค้าหลายประเภทที่ส่งไปจำหน่ายทั่วโลก อาเซียนเป็น supply chain แห่งหนึ่งของโลก ประเทศไทยเองก็มีบทบาทที่สำคัญอย่างมาก ในช่วงน้ำท่วมที่ผ่านมาก็เห็นแล้วว่ามันก็ส่งผลกระทบต่อการผลิตสินค้าหลายๆ ชนิดของไทย ซึ่งคนทั่วไปก็อาจคิดว่าน้ำท่วมจะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยเท่านั้น แต่จริงๆ แล้วไม่ใช่เราเป็นฐานการผลิต hard disk ที่สำคัญมากในโลก และน้ำท่วมที่เกิดขึ้นทำให้โรงงานที่ผลิตฮาร์ดดิสก์ต้องปิดตัวไปมาก ส่งผลให้สินค้าตัวนี้ขาดตลาดในโลกอยู่พอสมควร หรือแม้แต่การผลิตรถยนต์ก็ตาม ซึ่งญี่ปุ่นมาลงทุนในประเทศเรามากมายมหาศาล เหตุการณ์ที่เกิดในไทยจึงส่งผลกระทบต่อประเทศอื่นๆ เหมือนกัน

เพราะฉะนั้น ในปี 1997 และ 1998 จึงเป็นปีสำคัญที่อาเซียน

ครุ่นคิดว่าจะทำอะไรให้หลุดพ้นจากวิกฤตทางการเงิน รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจ ในที่สุดอีกหนึ่งปีถัดมา (ปี 1999) ก็เกิด ASEAN+3 process ผมเห็นความสำคัญไม่แพ้พัฒนาการทางด้านอื่น เมื่อเกิดวิกฤตด้านการเงินในปี 1997 อาเซียนเริ่มมาคิดถึงตัวเองแล้วว่านอกจากจะต้องร่วมมือกันแล้ว เรายังต้องร่วมมือกับประเทศในภูมิภาคอื่นๆ ด้วยที่อยู่นอกเหนืออาเซียนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านเงิน หรือที่เรียกว่า financial security แล้วอาเซียนจึงริเริ่มกระบวนการ plus three (+3) ขึ้นมาในปี 1999 plus 3 ในตอนนั้น คือ บวกอีก 3 ประเทศคือ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ซึ่งเป็นสามประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออก

อาเซียนมองว่าสิ่งนี้เป็นวิชั่นที่สำคัญ เพราะว่าจากบวก 3 ก็นำไปสู่บวกอีกหลายๆ อย่างที่ผมบอกไปก่อนหน้านี้ แล้วก็ในที่สุดแล้วหัวใจของบวก 3 ก็คือ อาเซียนต้องการขอความช่วยเหลือจากประเทศที่มีพัฒนาการด้านเศรษฐกิจมากกว่าอาเซียนให้มาร่วมมือกัน ไม่ว่าจะจากจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้

ที่ผมบอกว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับปี 1997 financial crisis ก็คือ ในที่สุดแล้วปี 2000 ก็มีการจัดตั้ง Chiang Mai Initiative เรื่องนี้เป็นเรื่องค่อนข้าง complicate เป็นความร่วมมือกันทางการเงิน เพราะฉะนั้นจึงเกี่ยวข้องกับรัฐมนตรีทางด้านการคลังของประเทศอาเซียนอีก 10 ประเทศ บวกกับรัฐมนตรีคลังอีก 3 ประเทศจากจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ผมแปลสั้นๆ แล้วกันว่า หัวใจของ Chiang Mai Initiative อยู่ที่ว่าก่อนหน้านี้ที่จะเกิด financial crisis แต่ละประเทศเอาเงินสำรองต่างชาติของเราไปฝากที่ประเทศอื่นๆ ในยุโรป เช่น สวิตเซอร์แลนด์ เป็นต้น หรืออีกส่วนหนึ่งไว้ในสหรัฐฯ แต่เมื่อประเทศต้องประสบปัญหา เราจึงต้องกลับไปดึงเอาเงินสำรองเหล่านั้นมาใช้ และมันก็มี cost ของการดึงออก

ไอเดียของ Chiang Mai Initiative คือ ทำไม่ประเทศในภูมิภาคนี้ไม่นำเงินสำรองดังกล่าวมารวมกันโดยที่ไม่ต้องไปพึ่งเงินตราต่างประเทศ หรือต้องเอาเงินไปไว้ในสถาบันเงินตราต่างประเทศ ข้อดี

ของการเอาเงินทุนมารวมกันก็คือ เมื่อเกิดปัญหาใดก็ตาม เราไม่จำเป็นต้องหันหน้าไปขอความช่วยเหลือจากประเทศตะวันตก หรือสถาบันตะวันตก เพราะเรามีประสบการณ์ไม่ดีจากการกู้ยืมเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศหรือ IMF และต้องถูกบังคับให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขของ IMF หลายๆ อย่าง ซึ่งคุณทักษิณเองก็เอาเรื่องนี้มาใช้ให้เป็นประโยชน์ทางการเมือง คุณทักษิณพูดไว้เลยว่าเราตกเป็นเมืองขึ้นของ IMF เพราะฉะนั้นตอนที่ไทยคืนเงินกู้ในสมัยคุณทักษิณ ซึ่งไทยสามารถคืนเงินกู้ได้ก่อนเวลาที่กำหนดไว้ คุณทักษิณจึง “ประกาศอิสรภาพต่อ IMF” ฉกเช่นสมเด็จพระนเรศวรประกาศอิสรภาพจากพม่า

Chiang Mai Initiative มีประโยชน์กับประเทศในภูมิภาคนี้ ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจที่ไม่ใหญ่มากนักและยังพึ่งตัวเองไม่ได้ แต่ด้วยแนวความคิดนี้ อาเซียนน่าจะสามารพพึ่งตัวเองได้ในอนาคต และไม่ว่าคุณจะชอบคุณทักษิณหรือไม่ ต้องให้เครดิตคุณทักษิณในเรื่องนี้เพราะเป็นผู้ผลักดันเรื่อง Chiang Mai Initiative มาก ถ้าจะไปต่ออีกชนิดหนึ่งก็คือ คุณทักษิณเป็นผู้ที่อยู่เบื้องหลังการจัดตั้งกองทุนพันธบัตรเอเชีย Asian Bond Fund ก็เป็นคนเชิปรัดเดียวกัน คือเอาเงินแต่ละประเทศมาลงรวมกัน เมื่อใดก็ตามที่ประเทศใดประเทศหนึ่งในภูมิภาคนี้ต้องประสบปัญหาทางการเงิน ก็เอาเงินก้อนนี้ไปใช้ด้วยอัตราดอกเบี้ยต่ำ ไม่ต้องกู้เงินด้วยตัวเงินดอลลาร์แต่สามารถกู้เงินโดยเป็นสกุลเงินของตัวเอง อันนี้ก็มีความสำคัญเหมือนกันเพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ transaction และตอนนั้นคุณทักษิณก็ประสบความสำเร็จอย่างมาก จีนให้ความสำคัญอย่างเต็มที่ เอาเงินทุนมาลง และพออินเดียเห็นเงินเอามาลง อินเดียทำบ้าง รวมถึงญี่ปุ่น ทุกวันนี้ก็ยังเดินหน้าต่อไปอยู่ ถึงแม้ว่าระบอบทักษิณจะหายไปแล้ว ก็เป็นในมรดกทางด้านนโยบายที่คุณทักษิณทิ้งเอาไว้

ในการประชุมสุดยอดครั้งที่ 11 เดือนธันวาคม ปี 2005 ความสำคัญก็คือ มีการประชุม East Asian Summit ที่มาเลเซียเป็นครั้งแรก โดยมีประเทศอาเซียน+3 และบวกประเทศออสเตรเลีย อินเดีย และ

นิวซีแลนด์ มีการลงนามร่วมกันที่เลื่อนการจัดตั้งชุมชนอาเซียนจากปี 2020 มาเป็น 2015 และมีการตกลงว่าถึงเวลาแล้วที่อาเซียนควรจะจัดทำรัฐธรรมนูญของตัวเอง อาเซียนเป็นเหมือนกับองค์กรที่แปลกประหลาดมากซึ่งไม่เหมือนกับความร่วมมือขององค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ ที่มักจะก่อตั้งด้วยรัฐธรรมนูญ หรือ charter หรือ constitution เพราะอย่างกรณีของสหภาพยุโรปเค้าก็ก่อตั้งด้วย charter ขึ้นมาก่อน เป็นเหมือนกับเครื่องผูกมัดหรือพันธกรณีให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตาม แต่สำหรับอาเซียน นักวิเคราะห์บางคนก็พยายามพูดว่าเป็น Asean way คือเป็นวิถีทางการทำงานของอาเซียนที่จะไม่ยอมผูกมัดตั้งแต่แรก เพราะฉะนั้นจึงมารวมกันในปี 1967 ถึงแม้ว่าจะมีปฏิญญากรุงเทพก็ตาม แต่ปฏิญญากรุงเทพไม่ใช่รัฐธรรมนูญ ปฏิญญากรุงเทพเป็นแค่ statement ที่เขียนไว้กว้างๆ ว่าสมาชิกตกลงที่จะทำอะไรร่วมกัน แต่ว่าอาเซียนไม่มีรัฐธรรมนูญ ภาษาอังกฤษเรียกว่าไม่มี legal personality ทำให้ประเทศสมาชิกสามารถทำอะไรก็ได้ ต่อให้ละเมิดกฎก็ไม่มีการลงโทษ ผู้นำอาเซียนก็เห็นว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลงได้แล้ว ในปี 2005 ก็มีความคิดว่าถึงเวลาที่ควรจัดทำร่างรัฐธรรมนูญของอาเซียนเสียที

ผมขอย้อนกลับไปเรื่องแรกก่อน เรื่อง First East Asia Summit คือหลังที่มีการจัดตั้ง ASEAN +3 คือ บวกจีน เกาหลี ญี่ปุ่นใต้อาเซียน ต่อมาตระหนักว่าความร่วมมือกับประเทศนอกภูมิภาคควรต้องขยายตัวออกไปเพราะโลกเปลี่ยนแปลงไปมาก อาเซียนจึงคิดว่าควรดึงประเทศอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย จริงๆ แล้วประเทศที่ผลักดันเรื่องนี้เป็นพิเศษคือ ญี่ปุ่น ถ้ามองว่าทำไมญี่ปุ่นถึงผลักดันให้มีการประชุมอาเซียนบวก 6 (จริงๆ แล้ว มีการใช้ชื่ออาเซียนบวก 6 ก่อนจะมาเรียกเป็น East Asia Summit)

จากบวก 3 ญี่ปุ่นเสนอให้มีบวก 6 เพราะญี่ปุ่นเริ่มมีความรู้สึกว่าจีนมีการเติบโตมากขึ้นอย่างรวดเร็ว (The Rise of China) มีความเข้มแข็งทางการเมือง เศรษฐกิจ การทหาร อย่างมากๆ และจีนก็เป็นคู่แข่งสำคัญของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออก วิธีเดียวที่ญี่ปุ่นจะสามารถต้านทานอิทธิพลจีนได้นั้น นอกจากจะต้องเอาอาเซียนมาเป็น

พันธมิตรใกล้ชิดแล้ว ญี่ปุ่นเห็นว่าควรนำประเทศอื่นๆ เข้ามาคานจีนด้วย ที่ญี่ปุ่นนึกถึงคืออินเดีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ซึ่งความคิดนี้มีการดึงกันไปมาตลอดเวลา จีนไม่แฮปปี้เลยเพราะเห็นว่าตัวเองอาจสูญเสียอิทธิพลที่มีต่ออาเซียนไป

ตัวอาเซียนเองมีความเห็นโน้มเอียงไปทางญี่ปุ่นอย่างมาก เพราะอาเซียนเห็นถึงประโยชน์ที่จะเอาอีก 3 ประเทศมาเข้าร่วมด้วย และอาเซียนเองก็อยากจะได้บทบาทของการเป็น driving force ของ Southeast Asia คือ นำประเทศเหล่านี้เข้ามาแต่ว่าศูนย์กลางการขับเคลื่อนจริงๆ ยังอยู่ที่อาเซียน ประเทศมหาอำนาจเหล่านี้ก็พอใจที่จะให้อาเซียนเล่นบทบาทนี้ไป เพราะว่าถ้าตัวเองเล่นบทบาทนำแล้วมันก็ไม่ประสบความสำเร็จอยู่ดี คือ หากจีนจะมาเล่นบทบาทนำในภูมิภาคนี้ก็คงได้รับการต่อต้านจากญี่ปุ่นหรือจากสหรัฐฯ มันก็ไม่เวิร์ค เพราะฉะนั้นให้อาเซียนเป็นผู้นำภูมิภาคจึงมีความเหมาะสมและเป็นไปได้กว่า

ในที่สุดแล้วความคิดบวก 6 ก็เป็นไปได้ อินเดีย ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เดินทางมาร่วมการประชุมที่มาเลเซีย ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ประเทศที่จะสามารถเข้าร่วมในกรอบความร่วมมือของอาเซียนจะต้องร่วมลงนามในสนธิสัญญา Treaty of Amity and Cooperation : TAC สนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ เสมือนเป็นการบังคับว่าหากมีความประสงค์ที่จะร่วมมือกับอาเซียน จะต้องยอมรับใน term and condition ของอาเซียน จึงต้องลงนามใน TAC ในกรณีของสหรัฐฯ นั้นได้ปฏิเสธการลงนามใน TAC มาตลอด แต่ในที่สุดก็ร่วมลงนามในปี 2008 เพราะสหรัฐฯ ปรับนโยบายใหม่ที่ต้องการกลับเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้ จึงต้องยอมลงนามในสนธิสัญญา TAC ซึ่งถือว่าเป็นพัฒนาการสำคัญ

โดยสรุปแล้ว East Asia Summit มีสมาชิกทั้งหมด 16 ประเทศ และมานั่งคุยกันในประเด็นที่ประเทศสมาชิกเห็นว่ามีความสำคัญและเป็นผลประโยชน์ร่วมกัน

ต่อมาในการประชุม ASEAN Summit ครั้งที่ 13 ในปี 2007 ถือว่าเป็นปีแรกที่มีกฎบัตรอาเซียนและเป็นจุดเปลี่ยนผ่านสำคัญมาก ๆ

อาจเรียกได้ว่าสำคัญมากที่สุดนับตั้งแต่มีการก่อตั้งในปี 1967 ซึ่ง 40 ปีถัดมา ในที่สุดอาเซียนก็มีรัฐธรรมนูญ

ปี 2008 คือ การ adopt กฎบัตรอาเซียน กล่าวคือ ใช้เวลา 1 ปีในการที่จะมีผลบังคับใช้ เพราะฉะนั้นกฎบัตรอาเซียนเริ่มมีผลบังคับใช้จริงๆ ในปี 2008

กลับมาเรื่อง East Asia Summit ปัจจุบันมีพบปะกันทุกๆ ครั้งในระหว่างการประชุม ASEAN Summit เลยกลายเป็นหลักปฏิบัติว่า ต่อไปนี้ทุกปี ภายหลังจากการประชุมสุดยอดผู้นำแล้วจะต้องตามด้วยการประชุม EAS เพราะเป็นโอกาสเดียวที่ผู้นำจะพบปะกัน (ปีละครั้ง) เพราะฉะนั้นถ้าจะมองย้อนหลังกลับไป นอกจากจะมีการประชุมในระดับ senior official meetings แล้ว มีการประชุมในระดับรัฐมนตรีแล้ว มีการประชุมในระดับสุดยอด ก็จะมีการปิดท้ายด้วยการประชุม EAS ปีที่แล้ว (2011) เป็นปีแรกที่สหรัฐฯ และรัสเซียในฐานะสมาชิกล่าสุดเข้าร่วมการประชุมด้วย เพราะฉะนั้นตอนนี้มีสมาชิกทั้งหมด 18 ประเทศ

ประเทศที่จะเข้ามาเป็นสมาชิก EAS ได้นั้นต้องมีความสัมพันธ์ที่ substantial หรือมีสาระกับอาเซียน หรือต้องเป็นประเทศภายในภูมิภาคนี้ หรือมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับอาเซียน และจะต้องมี full dialogue partner status กล่าวคือ ก่อนจะมีระบบ plus ทั้งหลายอาเซียนได้ตั้งระบบ dialogue partner คือการหารือร่วมกันกับประเทศนอกอาเซียนเหล่านั้นแบบปีต่อปี ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นร่วมลงนามใน TAC แล้วก็มาเป็น partner เพราะฉะนั้นก่อนจะก้าวมาลงนามใน TAC ได้ ต้องเป็นส่วนหนึ่งใน full dialogue partner

East Asia Summit เป็นการพบปะกันในระดับผู้นำ และพูดเรื่องเกี่ยวข้องกับภูมิภาค เช่น ความมั่นคงของมนุษย์ (Regional Human Security) การพัฒนาเศรษฐกิจ การสร้างบูรณาการของภูมิภาค การคลัง พลังงาน สิ่งแวดล้อมหรือว่าการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ เป็นต้น หลายๆ ประเทศให้ความสำคัญกับสหรัฐฯ มาก และต่อไปนี้การประชุมอาเซียนทั้งหมด ผู้นำต้องพบปะกันและจะได้มีโอกาสพบกับประธานาธิบดีของสหรัฐฯ รวมถึงประธานาธิบดีของรัสเซียด้วย และปี

ที่แล้ว (2011) ที่มีการจัดขึ้นที่อินโดนีเซียซึ่งเป็นเจ้าภาพ ประธานาธิบดี บารัค โอบามา ก็เดินทางมาที่อินโดนีเซีย ก็ถือว่าเป็นเยือนด้วย และนี่เป็นโอกาสที่ผู้นำไทยจะได้พบปะกับผู้นำระดับโลก

เรื่องเกี่ยวกับกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) นั้น ใช้เวลาจัดทำ 2 ปี วิธีการจัดทำก็คือ มีการจัดตั้งกลุ่มที่เรียกว่าเป็น eminent person group : EPG เป็นเหมือนกับคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญซึ่งกำลังเป็นประเด็นอยู่ในเมืองไทยขณะนี้ คณะกรรมการนี้จัดตั้งโดยให้แต่ละประเทศส่งผู้แทนมาประเทศละ 2 คนมานั่งคุยกัน และเริ่มร่างรัฐธรรมนูญอาเซียนว่าควรเป็นแบบไหน ก็มีความยากลำบากพอสมควร เพราะว่าผมได้มีโอกาสพูดคุยกับ EPG เหล่านี้ เพราะว่ามันก็มีเรื่อง sensitive ในอาเซียนหลายๆ เรื่อง โดยเฉพาะเรื่องอำนาจอธิปไตยว่าประเทศสมาชิกจะยอมเสียมากน้อยแค่ไหน

ที่เป็นหัวใจสำคัญมากที่เกิดขึ้นมาจาก ASEAN Charter ก็คือ การจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของอาเซียน เป็นเรื่อง sensitive มาก เพราะหลายๆ ประเทศในอาเซียนมักถูกวิจารณ์ว่าไม่เคารพสิทธิมนุษยชน แต่ในที่สุดแล้วก็มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดนี้ขึ้นมาพร้อมๆ กับการจัดตั้ง ASEAN Charter ส่วนจะประสบความสำเร็จมากน้อยแค่ไหนนั้น จะมีประสิทธิภาพเพียงใด เราค่อนข้างคุยกัน มีหลายๆ คนมักกล่าวว่า ต้องเข้าใจว่าอาเซียนไม่เหมือนที่ใดในโลก จงภูมิใจความเป็นอาเซียน เหมือนกับที่เราภูมิใจในความเป็นไทยของเราว่าเราแตกต่างจากมนุษยชาติทั่วไป ไม่ต้องเหมือนกับพวกเขา เพราะฉะนั้นสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนของเราจึงแตกต่างไป ฝรั่งเศสเข้าใจและต้องยอมรับตรงนี้ เพราะฉะนั้นตรงนี้ก็ป็นจุดสำคัญที่ทำให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนทำงานด้วยความยากลำบาก และถ้ามีโอกาสคุย Q&A ก็คงมีโอกาสดอบ

ด้วยความยากลำบากดังกล่าว จุดมุ่งหมายของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ณ ขั้นนี้จึงอยู่เพียงการสร้างความตื่นตัว ให้การศึกษา ไม่ต้องลงไปถึงการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบว่าประเทศไหนละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างไร และถ้าละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วจะมีการลงโทษ

มากน้อยแค่ไหน ไม่ได้ไปถึงจุดนั้น คงต้องใช้เวลาลักษณะหนึ่งกว่ารัฐจะตื่นตัวและออกมาให้การสนับสนุนคณะกรรมการชุดนี้อย่างเต็มที่ แต่ผมเห็นว่าการก่อตั้งคณะกรรมการชุดนี้ถือว่าเป็นก้าวที่สำคัญทีเดียว

หลังจากที่มีการจัดตั้ง EPG ซึ่งมีภาระในการจัดทำ recommendation ขึ้นมาว่า กฎบัตรอาเซียนควรจะออกมาในรูปแบบไหน จากนั้นก็ส่งคำแนะนำต่อไปยัง High Level Task Force ซึ่งเป็นคณะทำงานระดับสูง มีหน้าที่เตรียมร่างกฎบัตรขึ้นมา ในขณะที่เสนอร่างอันนี้ให้กับหน่วยงานของรัฐไปพิจารณาเห็นชอบมากน้อยแค่ไหน รวมถึงการขอให้ civil society organizations (ประชาสังคม) เข้ามามีส่วนในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ Charter นี้

ในการประชุม summit ครั้งที่ 13 ที่สิงคโปร์ ที่ประชุมเห็นชอบให้มีการประกาศใช้ ASEAN Charter เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2007 และจะต้องใช้เวลา 1 ปีถึงจะมีผลบังคับใช้ ดังนั้น มีผลบังคับใช้จริงๆ คือวันที่ 15 ธันวาคม 2008 โดยที่ทุกประเทศจะต้องให้สัตยาบันต่อกฎบัตรนี้ ที่ต้องใช้เวลา 1 ปี สาเหตุหนึ่งเพราะว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการให้สัตยาบัน แต่ละประเทศต้องนำร่างนี้ไปผ่านการเห็นชอบของรัฐสภาของประเทศตัวเองก่อน เพราะฉะนั้นในแต่ละประเทศก็มีกระบวนการต่างกัน แต่ว่าประเทศที่มีการตื่นตัวมากๆ ที่ผมจำได้ สิงคโปร์เกือบจะเป็นประเทศแรกๆ ที่มีการให้สัตยาบัน ASEAN Charter อย่างรวดเร็วมาก ผ่านกระบวนการทางด้านรัฐสภาของตัวเอง รวมถึงประเทศสมาชิกใหม่อย่างเวียดนาม ลาว กัมพูชา ประเทศที่มีความล่าช้าในการให้สัตยาบันก็คือ ไทย ฟิลิปปินส์ ซึ่งใช้เวลาเกือบหนึ่งปีเต็ม ไทยกลายเป็นประเทศลำดับที่ 9 ที่ให้สัตยาบัน และฟิลิปปินส์เป็นประเทศสุดท้าย ทั้งๆ ที่สองประเทศนี้เป็นประเทศประชาธิปไตย แต่ว่ากระบวนการก็ยืดเยื้อ

อะไรคือหัวใจสำคัญของ ASEAN Charter อย่างที่กล่าวก่อนหน้านี้ นี่เป็นการให้ framework ทางด้านกฎหมายและความเป็นสถาบันให้กับอาเซียน ในอดีตมีเพียงการใช้แค่หลักปฏิบัติอย่างไม่เป็นทางการที่ทำกันมานาน แต่อาเซียนเห็นว่าไม่พออีกต่อไป ควรจะมีการเขียนกฎเกณฑ์ขึ้นมา และเพื่อให้เกิดความเป็นสถาบันมากขึ้น เพื่อให้ความร่วมมือ

มือก้าวหน้าไปได้รวดเร็วมากขึ้นอย่างมีระบบและขั้นตอน มีการพูดถึง การนำนโยบายไปปฏิบัติใช้ การประสานงานร่วมกันจนถึงกระบวนการ ตัดสินใจในนโยบายหนึ่ง ๆ มีการกำหนดว่า ASEAN summit หรือการ ประชุมสุดยอดผู้นำถือว่าเป็น ultimate decision making body

เรื่องนี้มีความสำคัญเหมือนกัน เพราะว่าเมื่อการตัดสินใจขึ้น อยู่กับระบบฉันทามติ (consensus) ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการโหวต จึง ทำให้ในที่สุดแล้วเป็นเรื่องยากที่ผู้นำเห็นพ้องต้องกันในทุกเรื่อง และ ต้องมีขัดแย้งกันบ้าง ทำให้ไม่สามารถตัดสินใจร่วมกันได้ กฎบัตรอาเซียน จึงได้กำหนดอย่างเด่นชัดว่า การตัดสินใจขั้นสุดท้ายต้องเป็นความรับ ผิดชอบของผู้นำ ตราบใดที่เจ้าหน้าที่ระดับล่างตัดสินใจกันไม่ได้ ในที่สุด แล้วผู้นำเมื่อขึ้นไปถึงข้างบนแล้ว ผู้นำต้องควรตัดสินใจ จึงถือว่าเป็น ultimate decision making body และจากปกติที่ให้มีการประชุม summit ปีละครั้ง ปัจจุบันนี้กำหนดให้เป็นปีละ 2 ครั้ง เพื่อความสนิท สนมและเพื่อการติดตามความเคลื่อนไหวในภูมิภาคได้ใกล้ชิดมากขึ้น

ด้วยเหตุผลของการจัดตั้งอาเซียนในเดือนสิงหาคม เลยกกลายเป็นว่าการเปลี่ยนผ่านการเป็นประธานของอาเซียนเกิดขึ้นทุกๆ เดือน สิงหาคม ทั้งนี้ ในระหว่างการร่างกฎบัตรอาเซียนมีความเห็นพ้องว่า ต่อ ไปนี้ควรจะเริ่มการเป็นประธานทุกๆ วันที่ 1 มกราคม และสิ้นสุด 31 ธันวาคม เป็นปีปฏิทินไป เพราะฉะนั้นด้วยความโชคดีของประเทศไทย ซึ่งเป็นประธานปีนั้นพอดี จึงได้มีโอกาสเป็นประธานอาเซียน ไม่ใช่แค่ 12 เดือน แต่เป็นถึง 18 เดือน ก็เป็นครั้งแรกและครั้งเดียว คือไทยรับ ผ่านมาจากสิงคโปร์ในช่วงกลางปี 2008 และไปสิ้นสุดปลายปี 2009 ทั้งหมดเป็นเวลา 18 เดือน แต่ก็เป็นที่น่าเสียดายที่รัฐบาลของคุณอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมบทบาทของไทยในเวที อาเซียน ยิ่งกว่านั้น ยังเกิดความวุ่นวายในกรณีที่คุณสมชาย แสงสุภา เข้าไปในโรงแรมรอยัลคัลิฟิฟิยา ทำให้การประชุมผู้นำอาเซียนต้องยุติ โดยทันที ผู้นำอาเซียนต้องอพยพออกจากสถานที่ประชุมอย่างกะทันหัน เป็นความน่าละอายใจของประเทศไทยอย่างยิ่งในฐานะที่เป็น host การ ประชุมที่ประสบความสำเร็จล้มเหลว

ในอดีต มีการเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบโดนผ่านการเป็น chairmanship ในหลายๆ กรอบการประชุม ยกตัวอย่างเช่น สิงคโปร์ เป็นประธานหลัก (ในการประชุม summit) แต่เวียดนามเป็นประเทศ chair ของการประชุมรัฐมนตรีคลัง แต่อาเซียนเห็นว่าสับสน การดำเนิน นโยบายหรือเสนอญัตติต่างๆ ไม่สอดคล้องกัน เพราะฉะนั้น ASEAN Charter จึงกำหนดว่าในการประชุมทั้งหมดให้ประเทศเดียวเป็นเจ้าภาพ รับผิดชอบไปเลยทั้งหมด ก็เป็นพัฒนาการที่สำคัญ

และมีการกำหนดด้วยว่า ต้องมีผู้แทนถาวร (ทูตอาเซียน) ที่ จะต้องไปประจำการที่กรุงจาการ์ตา เพราะเป็นที่ตั้งของสำนักงาน เลขาธิการอาเซียนที่เป็นที่ทำงานของคุณสุรินทร์ พิศสุวรรณ นอกจากนี้ กฎบัตรอาเซียนยังกำหนดบทบาทใหม่ของประธานอาเซียน แต่ที่เห็น ว่าสำคัญมากก็คือ บทบาทใหม่ของเลขาธิการอาเซียนที่ผ่านมา เลขาธิการ อาเซียนเป็นเสมือน “เลขานุการ” จริงๆ ไม่ได้มีบทบาทนำ แต่กฎบัตร อาเซียนได้ให้อำนาจมากขึ้นกับเลขาธิการอาเซียน ซึ่งผมยังไม่ค่อยเห็น พัฒนาการในเรื่องนี้เท่าไร เพราะว่าคุณสุรินทร์ก็ดูเหมือนว่ายังทำงาน ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ก็คงต้องใช้เวลาพอสมควร แต่บทบาทที่ต้อง ให้ความสำคัญจริงๆ คือ การเข้าแทรกแซงของเลขาธิการอาเซียนเมื่อ เกิดความขัดแย้งของประเทศสมาชิก แต่เราก็เห็นแล้วในกรณีของความ ขัดแย้งไทย-กัมพูชา บทบาทของคุณสุรินทร์ พิศสุวรรณ มีอยู่จำกัดมาก

ก็มีเหตุผลที่อธิบายได้หลายประการ ยกตัวอย่างเช่น เป็นเรื่อง ลำบากสำหรับคุณสุรินทร์ที่เป็นคนไทย และเป็นปัญหาที่เกิดกับไทย- กัมพูชา จะวางตัวให้เป็นกลางอย่างไรก็ลำบากแล้ว กัมพูชาก็อาจไม่ ไว้ใจเลขาธิการอาเซียนที่เป็นคนไทย เพราะกลัวจะเข้าข้างประเทศไทย ครั้นคุณสุรินทร์พูดมากไปก็จะทำให้ฝ่ายกัมพูชาไม่พอใจ นอกจากนั้น ในช่วงรัฐบาลคุณอภิสิทธิ์ (คุณสุรินทร์เป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์) ก็ออกมาพูดชัดๆ ว่า ไม่ต้องการให้อาเซียนเข้ามาแก้ปัญหาไทย-กัมพูชา นี้ถือเป็นการตบหน้าคุณสุรินทร์ พิศสุวรรณ ในเมื่อคุณมีตัวแทนของคุณ เป็นเลขาธิการอาเซียน แต่คุณไม่ใช่ประโยชน์เลขาธิการอาเซียน นอกจากนี้ คุณยัง bypass อาเซียนด้วยซ้ำ เพราะคุณอภิสิทธิ์เน้นการแก้ปัญหา

แบบทวิภาคี (bilateral) ไม่ต้องการให้อาเซียนเข้ามาบีบบังคับเรา ทำให้เราไม่เห็นบทบาทของคุณสุรินทร์ซึ่งก็เป็นเรื่องน่าเสียดาย น่าจะเป็นโอกาสที่คุณสุรินทร์จะได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่

ต่อไปจะเป็นเรื่องของ การสร้างชุมชนของอาเซียน ซึ่งมีทั้งหมด 3 ชุมชน เสาหลักแรกคือ political and security cooperation ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างชุมชนทางการเมืองและความมั่นคง เสาหลักที่ 2 คือ economic operation community และเสาหลักที่ 3 คือการชุมชนด้านวัฒนธรรมและสังคม cultural community

เรื่องแรก การเมืองกับความมั่นคงซึ่งมีความสำคัญมาก อาเซียนประกาศอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะสะท้อนในปฏิญญาอาเซียน ใน Treaty of Amity and Cooperation และในกฎบัตรอาเซียนว่าสมาชิกทุกประเทศ จะต้องละเว้นจากการใช้กำลังในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศ รวมถึงการประกาศให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ ก็คงเหมือนกับความร่วมมือในกรอบในเวทีในองค์การระหว่างประเทศทั่วไปที่ย้ำว่า ประเทศสมาชิกต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาแบบสันติวิธี เช่นเดียวกัน อาเซียนก็เน้นจุดนี้ แต่ผมคิดว่าที่ผ่านมา อาเซียนไม่ประสบความสำเร็จเท่าใด โดยเฉพาะในกรณีไทย-กัมพูชา ซึ่งชี้ว่าประเทศสมาชิกไม่ได้เคารพในกฎของอาเซียน และอาเซียนก็ไม่สามารถสั่งการให้สองประเทศยุติความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือได้

มันเคยมีคำพูดในอาเซียนที่ว่า จริงๆ แล้ว ASEAN Charter ไม่สำคัญมากเท่าใด เพราะที่ผ่านมา ประเทศสมาชิกก็อยู่มาได้โดยไม่มีรัฐธรรมนูญถึง 40 ปี และก็ไม่เคยเกิดความขัดแย้งทางทหารที่รุนแรง ซึ่งก็เป็นเรื่องจริงอยู่บ้าง แต่นับตั้งแต่ปี 2008 อาเซียนไม่สามารถอ้างคำพูดเดิมๆ ได้อีกแล้ว เพราะว่าเป็นปีที่ไทยเริ่มมีการปะทะทางทหารกับกัมพูชา และชี้ว่า ความขัดแย้งที่นำไปสู่สงครามหรือการปะทะกันหรือการใช้ความรุนแรงยังมีอยู่ในภูมิภาคนี้ ยังไม่หายไปไหน และเป็นบททดสอบประสิทธิภาพของอาเซียนว่าจะสามารถบังคับให้ประเทศสมาชิกเคารพต่อปฏิญญาที่เคยให้ไว้เรื่องการไม่ใช้ความรุนแรงในการ

แก้ไขปัญหา กรณีไทย-กัมพูชานั้น อาเซียนประสบความสำเร็จ เพราะมันไม่มีกฎข้อใดของอาเซียนที่ระบุถึงการบังคับใช้ กล่าวคือ กฎอาเซียนบอกว่าห้ามใช้ความรุนแรงต่อกัน แต่หากประเทศสมาชิกละเมิด จะมีการลงโทษแบบใด ซึ่งอาเซียนไม่มีบทลงโทษตรงนี้

กลับไปสู่เรื่องพม่า ก่อนจะมีการเลือกตั้ง จนมาถึงการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างที่เห็นทุกวันนี้ อาเซียนมักจะพูดเสมอว่าพม่าต้องเปลี่ยนแปลง และทหารต้องพร้อมเปิดทางให้ประชาธิปไตย แต่พม่ายังคงเลือกที่จะไม่ฟังอาเซียน เพราะไม่มีกฎข้อใดของอาเซียนที่ระบุว่า หากพม่าปฏิบัติตามที่ปฏิบัติตามอาเซียนแล้วอาจมีการถอดถอนสมาชิกภาพได้ เพราะฉะนั้น พม่าจะปฏิบัติตามหรือไม่ก็สามารถทำได้ โดยปราศจากแรงกดดันจากอาเซียน ซึ่งถือเป็นจุดอ่อนของอาเซียน ผมเห็นว่า ผู้นำอาเซียนกำลังพยายามจะแก้ไขปัญหาที่อยู่ แต่คงต้องใช้เวลาพอสมควร เพราะว่าเป็นวิธีการดำเนินการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศในภูมิภาคนี้มานานพอสมควร

เรื่องต่อไป การประกาศให้อาเซียนเป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ ก่อนหน้านี้ มีการลงนามในสัญญาที่มีว่า Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty - SEANWFZ ประกาศว่า ประเทศในภูมิภาคนี้จะไม่มีการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์

ย้อนกลับไปดูในสนธิสัญญา TAC หลักพื้นฐานที่สำคัญอยู่ที่ การกำหนดกฎเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสมาชิกที่จะต้องเคารพต่อกันและกัน ในความเป็นอธิปไตย ในเรื่องเกี่ยวกับประชาธิปไตย ความเท่าเทียมกัน ความมีบูรณาการทางด้านดินแดน ความมีอัตลักษณ์ทางชาติของแต่ละประเทศ ต่อต้านการเข้าแทรกแซงจากต่างชาติ รวมถึงไม่เข้าแทรกแซงกิจการภายในต่อกันและกัน ซึ่งแม้จะมีความสำคัญอย่างมาก แต่ก็ยังเป็นจุดที่ทำให้อาเซียนพัฒนาได้ช้า เพราะว่ามีกฎของการไม่แทรกแซงต่อกันและกัน ทำให้ประเทศในอาเซียนไม่ประสงค์ที่จะเข้ามาวุ่นวายกับเรื่องไทย-กัมพูชา นี่คือปัญหาของการไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการภายใน

ในกรณีภาคใต้ของไทยก็เช่นกัน อาเซียนเห็นว่าเป็นเรื่องภายใน

และไม่ต้องการออกมารีวิววิจารณ์แล้ว ผมขออธิบายอย่างนี้ว่า เนื่องจากประเทศในภูมิภาคนี้มีบาดแผล (vulnerabilities) คล้ายๆ กัน อาทิ คงจะเป็นเรื่องยากที่สิงคโปร์จะไปวิจารณ์เวียดนามในเรื่องการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางด้านสื่อมวลชน เพราะวารัฐบาลสิงคโปร์ก็ทำเช่นเดียวกัน เมื่อตัวเองก็มีบาดแผลก็คงจะไปชี้บาดแผลคนอื่นไม่ได้ หรืออีกกรณีหนึ่ง ไทยไม่สามารถบอกพม่าว่าการพัฒนาด้านประชาธิปไตยเป็นสิ่งจำเป็น ในขณะที่ไทยเองยังมีปัญหาเรื่องการพัฒนาประชาธิปไตยของตัวเอง ทั้งหมดเลยทำให้หลายๆ ประเทศพยายามไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในต่อกันและกัน

การแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธีรวมถึงการไม่ใช้ความรุนแรง ความร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพที่ผมพูดตั้งแต่แรกนั้นว่า อาเซียนมีกรอบที่ดูแลเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงโดยเฉพาะ ที่เรียกว่า ARF (ASEAN Regional Forum) ก่อตั้งปี 1994 เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางด้านการเมือง ความมั่นคง การมีช่องทางในการพูดคุยกันหากเกิดปัญหา และ ARF ก็ไม่ได้จำกัดแค่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น แต่ครอบคลุมไปไกลถึงเอเชียแปซิฟิกด้วย อย่างลืมน่า อาเซียนมี dialogue partner ที่รวมไปถึง ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย หรือแม้แต่สหรัฐอเมริกา เพราะฉะนั้นเครือข่ายครอบคลุมทั้งเอเชียแปซิฟิก

ARF เน้นมาตรการการสร้าง ความเชื่อมั่นต่อกันและกัน (Confidence Building) การใช้การทูตเพื่อเป็นการยับยั้ง (Preventive diplomacy) ไม่ให้เกิดความขัดแย้งความรุนแรงต่อกัน คือถ้าประเมินว่าความรุนแรงอาจจะเกิดขึ้น ต้องรีบใช้วิธีการทางการทูตแก้ไขปัญหาด่วน

สำหรับการสร้างชุมชนทางเศรษฐกิจ ความร่วมมือในด้านนี้ผมว่ามีความก้าวหน้ามากที่สุดในบรรดาความร่วมมือด้านอื่นๆ เพราะว่าอาเซียนเริ่มมาเร็วตั้งแต่ปี 1992 ในการจัดตั้งเขตการค้าเสรี และปูทางมาตลอด รวมถึงการมีผลประโยชน์ในการให้ความร่วมมืออย่างเห็นชัดๆ เรียกว่าเป็น win-win ไม่มีประเทศใดที่เสียผลประโยชน์ร้อยเปอร์เซ็นต์ หรือได้ประโยชน์ร้อยเปอร์เซ็นต์ ตัวอย่างเช่น การลดภาษี

นำเข้า-ส่งออกซึ่งกันและกันเป็นผลดีอย่างเห็นได้ชัด ทำให้พัฒนาการความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจจุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้นความเชื่อมั่นต่อการสร้างชุมชนในปี 2015 น่าจะอยู่ที่ความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก มีอนาคตที่สว่างสดใสมากที่สุดเมื่อเทียบกับชุมชนทางด้านการเมือง และชุมชนทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งยังเป็นหลายประเด็นที่ contentious อยู่มาก

ในเรื่องการลด tariff ต่อกันนั้นก็ดำเนินด้วยดี อาเซียนใช้ระบบ two tiers คือ อาเซียนจะไม่ประกาศลดภาษีต่อกันทั้งหมด 10 ประเทศพร้อมๆ กัน คงเป็นไปไต่ยาก เพราะอาเซียนมีทั้งประเทศที่พัฒนา มากกว่าประเทศอื่นๆ และมีประเทศพัฒนาต่อกันเช่นกัน โดยเฉพาะในประเทศที่เป็นสมาชิกใหม่ การลดภาษีจึงมีผลกับประเทศที่เป็นสมาชิกใหม่ ซึ่งอาเซียนก็เปิดโอกาสให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาว่าเริ่มกระบวนการนี้ช้ากว่าประเทศอื่นๆ ให้มีการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้พร้อมก่อน จะนำไปสู่การลดภาษี

ตัวอย่างเช่น สมาชิกดั้งเดิม 5 ประเทศได้มาร่วมลงนามร่วมกันใน AFTA ในปี 1992 แต่เปิดโอกาสให้ประเทศใน CLMV (Cambodia Laos Myanmar Vietnam) ได้เข้าร่วมโปรแกรมการลดภาษีทั้งหมดในกรอบ AFTA ได้จนกระทั่งปี 2009

หากมองตัวเลขการค้าของอาเซียน ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้เพิ่มเป็น 3 เท่า อาเซียนมีส่วนส่วนการค้าในโลกถึง 1.7 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ และการค้าภายในของอาเซียนเองก็เติบโตอย่างดี มีประเทศที่มีการลงทุนกับอาเซียนอย่างต่อเนื่อง เช่น จีนและญี่ปุ่น และผมคิดว่ามีแนวโน้มว่าจีนจะเข้ามาลงทุนมากขึ้นต่อไปอีก และจีนเองก็เป็นตลาดสำคัญของอาเซียน สิงคโปร์มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองว่าหากสามารถเจาะตลาดจีนได้ ก็แทบไม่ต้องไปขายสินค้าให้ประเทศอื่นเลย เพราะจีนมีพลเมืองเป็นพันล้านคน กล่าวคือ จีนเป็นตลาดสำคัญมากต่ออาเซียน

เรื่องความร่วมมือทางเศรษฐกิจนั้นยังมีอีกความริเริ่มหนึ่ง ที่เรียกว่า โครงการ connectivity ที่เริ่มเมื่อปีสองปีที่ผ่านมานี้ อาเซียนเน้นการสร้างเครือข่ายการติดต่อซึ่งกันและกัน การเชื่อมต่อกันไม่ได้เป็นการ

เชื่อมต่อกันในเชิงโทรคมนาคม แต่ในเชิงกายภาพด้วย มีการจัดทำเส้นทาง การเดินทางโดยรถไฟจากสิงคโปร์ไปคุนหมิงของจีนซึ่งก็ดำเนินอยู่ และในอนาคตจะเปิดให้มีการเดินทางในเส้นทางนี้ เชื่อว่าจะนำไปสู่การขยายตัวของการท่องเที่ยว ซึ่งมีสองเส้นทาง คือ จากสิงคโปร์ขึ้นไปทางพม่าและคุนหมิง หรือไปทางเวียดนามก็ได้ นักท่องเที่ยวอาจกังวลใจว่าเส้นทางพม่าอาจไม่มีความปลอดภัย แต่ขณะนี้สถานการณ์ในพม่าเปลี่ยนไปแล้ว ประเทศเปิดมากขึ้น ก็น่าจะเป็นอีกเส้นทางหนึ่งของการเชื่อมต่อไปสู่จีน

สิงคโปร์ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับโครงการนี้ เพราะวา สิงคโปร์ก็เป็นส่วนหนึ่งเป็นการเชื่อมต่อไปสู่จีน ในอนาคต ประชากรอาเซียนสามารถเดินทางไปจีนโดยทางบกได้ นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่ตั้งขึ้นในกรอบของความร่วมมือทางเศรษฐกิจอีกมากมาย เช่น การรณรงค์เรื่องการท่องเที่ยวของอาเซียน ซึ่งปีนี้เป็นปีที่ 4 ที่เริ่มโครงการแล้ว จุดมุ่งหมายคือการส่งเสริมให้มีการใช้เอเซียตะวันออกเฉียงใต้เป็น single tourism destination คือปรับให้กระบวนการด้านการเดินทาง มีความสะดวกมากขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของทุกประเทศในอาเซียน เรื่องนี้อาเซียนค่อนข้างจะทัดเทียมยุโรปในเรื่องการอำนวยความสะดวกเรื่องวีซ่า ชาวต่างชาติที่เดินทางมาภูมิภาคนี้ไม่ต้องขอวีซ่าทุกประเทศ แต่สามารถขอเพียงประเทศเดียว แต่สามารถเดินทางเข้าประเทศอาเซียนได้ทั้งหมด นี่เป็นส่วนหนึ่งของการรณรงค์การท่องเที่ยว หากมองจากกรอบอาเซียน ขณะนี้คนไทยสามารถเดินเข้าไปในประเทศอาเซียน 8 ประเทศโดยไม่ต้องใช้วีซ่า ยกเว้นพม่าเท่านั้น และผมเชื่อว่าในอนาคตพม่าคงจะมีการเปลี่ยนแปลง และคงจะได้เดินทางโดยเสรีมากขึ้น

Pillar สุดท้ายเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและสังคม ซึ่งรวมถึงการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ การพัฒนาด้านสังคม และโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาอีกมากมาย มีการจัดตั้งกองทุนเยาวชนอาเซียน ในปี 2007 มีความร่วมมือด้านการแลกเปลี่ยนบุคลากรภายใต้เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน และผมคิดว่าโครงการจะพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ แต่

ประชากรในภูมิภาคส่วนใหญ่มักมองข้ามภูมิภาคของตัวเอง เมื่อพูดถึงการศึกษาหรือการขอทุนการศึกษา เรามองข้ามไปสหรัฐอเมริกา ยุโรป หรือ ญี่ปุ่น ดังนี้ นี่คือโอกาสที่อาเซียนจะหันมามองประเทศในภูมิภาคเดียวกัน มีนักเรียนไทยจำนวนมากเดินทางไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ ซึ่งมี ranking ที่สูงมากในด้านความมีชื่อเสียงของสถาบันในโลก มีมาตรฐานที่ดีในระดับระหว่างประเทศ

นอกเหนือจากเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรม อาเซียนยังให้ความสำคัญต่อความร่วมมือในการป้องกันภัยประเภท non-traditional threats ที่อาจส่งผลกระทบต่อสังคม เช่น ภัยที่เกิดจากโรคระบาด หากมองย้อนหลังกลับไป ได้เกิดโรคระบาดซาร์สในปี 2003 คุณทักษิณ (นายกรัฐมนตรี) ได้จัดการประชุมเรื่องเกี่ยวกับซาร์สที่กระทรวงการต่างประเทศ แต่ประเทศที่ริเริ่มเรื่องนี้จริงๆ คือสิงคโปร์ หลังจากนั้นก็เกิดโรคไข้หวัดนก รวมถึงการแพร่ขยายของโรคเอชไอวี

นอกจากนี้ ยังมีการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาหมอกควัน เป็นพิษทั้งหลาย และภัยธรรมชาติต่างๆ เรื่อง haze เป็นเรื่องที่ touchy มาก ทุกๆ ปี มีการตัดที่เผาไร่นาอินโดนีเซีย เมื่อสิ้นสุดฤดูการเพาะปลูก ชาวนาชาวไร่ก็ถางที่เผาไหม้ หมอกควันได้เดินทางข้ามประเทศจากอินโดนีเซียมาสู่มาเลเซียและสิงคโปร์ ปีที่เลวร้ายที่สุดคือปี 2005 และผมอยู่ที่สิงคโปร์ รัฐบาลสิงคโปร์รู้สึกไม่พอใจมาก เพราะว่ามีผลกระทบเรื่องความร่วมมือของอินโดนีเซียแล้วหลายครั้ง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะว่าการลดหมอกมาสิงคโปร์ ไม่ได้พัดไปทางจากarta เพราะฉะนั้นรัฐบาลอินโดนีเซียจึงไม่เดือดร้อน กลายเป็น issue ที่สิงคโปร์ไม่ต้องการแก้ไขมาโดยตลอด และสิงคโปร์ก็พร้อมเข้าไปช่วยเหลือในแง่วิชาการในการแก้ปัญหา haze จนกลายเป็น issue สำคัญในอาเซียน ทุกวันนี้ ปัญหายังมีเหลืออยู่บ้างประปราย แล้วแต่ปีไหนหนักเบา

ส่วนเรื่อง national disaster ผมยกตัวอย่างสำคัญๆ มากคือ เหตุการณ์สึนามิในปี 2004 อาเซียนไม่ได้เตรียมตัว เพราะไม่คิดว่าเกิดเหตุการณ์แบบนี้จะเกิดขึ้น มีคำถามว่าอาเซียนในฐานะองค์กรในภูมิภาคนี้จะให้ความช่วยเหลือประเทศสมาชิกอย่างไร หลังจากที่ไทยกับอินโดนีเซีย

ต้องเผชิญกับสึนามิ สิ่งต่อไปที่เป็นประเทศแรกที่ส่งความช่วยเหลือมาให้ แต่ก็เป็นความช่วยเหลือแบบ individual ไม่ได้ส่งมาในกรอบของอาเซียน ไม่มีการสร้างกลไกหรือมาตรการร่วมกัน ซึ่งผมว่าเรื่องนี้มีความสำคัญ หรือแม้แต่เมื่อมาตรการแล้ว อาเซียนต้องตระหนักว่ามาตรการเหล่านี้สามารถนำไปใช้ได้ต้องมีประสิทธิภาพ ยกตัวอย่างเช่น การติดตั้งระบบเตือนภัยธรรมชาติต้องได้มาตรฐาน และสามารถนำไปใช้ร่วมกันได้

ภัยธรรมชาติที่ 2 คือไซโคลนพายุที่พัดถล่มในเดือนพฤษภาคม ปี 2008 พม่าเสียหายยับเยิน คนเสียชีวิตจำนวนมาก และผมได้มีโอกาสเข้าไปในพม่าหลังจากนั้นก็สรุปพม่าไม่ก่อภัยพิบัติหลังจากนั้น หลายๆ หมู่บ้านยังไม่สามารถเก็บกู้เสียชีวิตได้หมดเลยตามท้องไร่ท้องนา อาเซียนได้ประสบความสำเร็จเรื่องสึนามิแล้ว จึงมีความตื่นตัวในกรณีนี้มากขึ้นเป็นพิเศษ เมื่อนาร์กิสเข้าพม่า ผมจำได้ว่าไทยกับสิงคโปร์เข้าไปเป็นประเทศแรกๆ ในการให้ความช่วยเหลือ แล้วคุณสุรินทร์ก็สานต่ออย่างรวดเร็ว ประมาณ 2 อาทิตย์หลังจากเกิดนาร์กิส อาเซียนก็มีการจัดการประชุมในพม่าเพื่อหารือถึงการแก้ไขและฟื้นฟูสภาพของพม่า ผมมักลืมนึกที่จะรับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เพราะขณะนั้นยังเป็นประเทศปิดอยู่ ไม่รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และยุโรปทั้งสิ้น เกาหลีใต้ เพราะให้ตะวันตกเข้ามาแล้ว อาจจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของพม่าได้ เพราะฉะนั้นจึงไม่รับความช่วยเหลือใดๆ จึงเป็นโอกาสเหมาะของอาเซียนในการแสดงบทบาทเป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างพม่ากับโลกภายนอก และพม่าก็ให้ความมั่นใจและเชื่อใจในอาเซียน และในที่สุดความช่วยเหลือจากต่างชาติโดยเฉพาะจากประเทศตะวันออกก็มาถึงพม่าโดยผ่านอาเซียนได้ ก็ถือว่าเป็นบทบาทสำคัญของอาเซียน ก็ต้องให้เครดิตแก่คุณสุรินทร์ พิสูจน์เรื่องนี้ในเรื่องนี้

สำหรับเรื่องอื่นๆ นั้น เมื่อมองดูกรณีเขาพระวิหาร ก็เลยคิดว่ามันน่าจะสำคัญในเรื่องความร่วมมือด้านการอนุรักษ์สิ่งที่เป็นมรดกด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และการจัดทำพินัยภัณฑ์ร่วมกัน กรณีเขาพระวิหารเป็นกรณีที่ดีมากควรศึกษาต่อไป เนื่องจากความขัด

แย้งเกิดขึ้นบรรดาต่อพรมแดน และมันก็มี moment สำคัญอยู่ และผมเชื่อว่าปัญหาการแก้ไขไม่ได้อยู่ที่การลากเส้นแบ่งพรมแดน ซึ่งคงเป็นไปได้ ทางออกเดียวคือ ที่น่าจะเป็นไปได้อยู่ที่ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งมาเป็นเขตความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ร่วม หรือการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งอาเซียนเข้าไปมีบทบาทได้

นอกจากนี้เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั่วไป หรือเรื่องสิ่งแวดล้อมที่เป็น Threat ก็ได้กล่าวไปแล้วเรื่อง climate change ก็ถือว่าเป็นปัญหาใหม่ที่อาเซียนให้ความสำคัญมากขึ้น เรื่องเกี่ยวกับยาเสพติด การลักลอบค้ามนุษย์ การก่อการร้ายก็สำคัญมาก เพราะว่ามีอินโดนีเซียเป็นประเทศมุสลิมที่ใหญ่ที่สุดในโลกและมีปัญหา terrorism มี mini family ของอัลเลด้า ที่เรียกว่า JI ซึ่งยังอยู่ในอินโดนีเซียแล้ว ก็มีกลุ่มผู้ก่อการร้ายในฟิลิปปินส์ กลุ่มมุสลิมโมโร ในประเทศไทยก็มีทางภาคใต้ และเพิ่งมีปัญหาเมื่อไม่นานมานี้เอง เพราะฉะนั้น เรื่องก่อการร้ายก็ยังสด แต่ก็เห็นประเด็นที่อาเซียนสามารถร่วมมือกันได้ และก็ไม่ใช่ว่าร่วมมือในอาเซียนเท่านั้น แต่ยังมีร่วมมือกับประเทศตะวันตก และองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ

เรื่องต่อไปเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอาเซียน เราพูดถึงอาเซียนมามากแล้ว อาเซียนมีความร่วมมือกับต่างประเทศที่เรียกว่าเป็น dialogue partner system แต่ไม่ใช่ทุกประเทศที่เป็น dialogue partner ลงนามในสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือ ยกตัวอย่างเช่น ปากีสถาน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญก็คือความพยายามสร้าง connection ที่อาเซียนมีอยู่กับต่างประเทศ นอกจากในระบบ dialogue partner แล้ว อาเซียนยังมีความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ ในระดับโลก ยกตัวอย่างเช่น ความร่วมมือกับองค์การสหประชาชาติ หรือในกรอบ Asia Europe Meeting เป็นความร่วมมือระหว่างเอเชียกับยุโรป จัดครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เมื่อปี 1996 และความร่วมมือของอาเซียนที่มีกับ APEC (Asia Pacific Economic Cooperation) ในเรื่องเกี่ยวกับความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจกับประเทศที่อยู่ในแปซิฟิก

ทั้งหมด

เรื่องโครงสร้างของอาเซียนนั้น อาเซียนมีความร่วมมือที่หลากหลาย ตั้งแต่เรื่องเกษตรกรรม ประชาสังคม วัฒนธรรม การศึกษา พลังงาน สิ่งแวดล้อม หมอกควัน สวัสดิการสังคม เรื่องเกี่ยวกับการลดปัญหาความยากจน การท่องเที่ยว การคมนาคม สิทธิสตรีและเยาวชน สำนักงานเลขาธิการอาเซียนที่กรุงจาการ์ตา ก่อตั้งเมื่อ 9 พฤษภาคม 1981

ประเทศที่เป็น partner สำคัญของอาเซียนเริ่มให้ความสำคัญกับอาเซียนมากขึ้น นำไปสู่การแต่งตั้งเอกอัครราชทูตประจำอาเซียนในอดีต ประเทศเหล่านี้ใช้เอกอัครราชทูตที่ประจำอินโดนีเซียไว้คอยดูแลงานด้านอาเซียนด้วย แต่ปัจจุบัน หลายๆ ประเทศพยายามแยกงานจากارتาออกจากอาเซียน คือต่อไปนี้มีการแต่งตั้งเอกอัครราชทูตสองคน คนหนึ่งดูแลเรื่องทวีปาศีที่ประเทศนั้นๆ มีกับอินโดนีเซีย เช่นจีน มีเอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงจาการ์ตา ก็ดูแลเรื่องความสัมพันธ์จีนกับอินโดนีเซีย แต่มีเอกอัครราชทูตจีนอีกคนที่ดูแลเรื่องอาเซียนโดยเฉพาะ ก็ถือว่าเป็นทูตจีนประจำอาเซียน ปัจจุบันมีทูตอาเซียนจากห้าประเทศที่ได้แก่ สหรัฐฯ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ อินเดีย และทางสถาบันผมเองได้เชิญเอกอัครราชทูตเหล่านี้มาพูดที่สถาบัน เรียกว่าเป็น ambassador series เชิญมาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประเทศนั้นๆ กับอาเซียน

นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งศูนย์อาเซียนในภูมิภาคนี้ ยกตัวอย่างเช่น มีสถาบันการศึกษาเรื่อง bio diversity ในฟิลิปปินส์ มีศูนย์ด้านพลังงานในจาการ์ตา มีสำนักงานเลขาธิการเครือข่ายมหาวิทยาลัยแห่งอาเซียนในกรุงเทพฯ ก็ได้แยกแยะออกไปว่า ประเทศใดสนใจความร่วมมือในแขนงหรือสาขาใด สามารถที่จะตั้งขึ้นมาเป็นศูนย์อาเซียนนั้นๆ ได้

นอกจากนี้อาเซียนยังมีความสัมพันธ์กับ NGOs และกับสถาบันการศึกษาอื่นๆ ในภูมิภาค รวมถึงความร่วมมือกับกลุ่ม business ในภูมิภาคนี้ ดังเห็นได้จากกรอบความร่วมมือ ASEAN Business Forum หรือ Tourism Association

สิงคโปร์มีความตื่นตัวในเรื่องนี้ และได้มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาอาเซียนขึ้น เป็นที่ที่ผมทำงานทุกวันนี้ นับเป็นศูนย์แรกที่ตั้งในภูมิภาคนี้ที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสิงคโปร์ เป็นแหล่งรวมข้อมูลทั้งหมดที่เกี่ยวกับอาเซียน แสดงให้เห็นว่าสิงคโปร์ให้ความสนใจด้านการศึกษาเกี่ยวกับอาเซียนมากกว่าประเทศอื่นๆ จนทำให้สามารถจัดทำงบประมาณจัดตั้งศูนย์นี้ได้ ที่ศูนย์อาเซียนศึกษาของสิงคโปร์นี้มีการผลิตสิ่งพิมพ์และหนังสือ จัดสัมมนา ทำงานวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนอย่างสม่ำเสมอ หัวใจสำคัญข้อหนึ่งคือ ไม่ใช่เพียงแค่จัดทำหนังสือขึ้นมา แต่จะมีการให้ policy recommendations โดยหยิบปัญหาหนึ่งขึ้นมาศึกษาเพื่อค้นหาคำแนะนำให้กับรัฐบาลในอาเซียนเพื่อพิจารณานำไปปฏิบัติ ถือว่าเป็นประโยชน์อย่างมาก

และก็มีการศึกษาเช่นเดียวกับอาเซียน คือ ศึกษา 3 เสาหลักทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และที่ผ่านมาศูนย์นี้ก็ทำงานอย่างใกล้ชิดกับในสำนักงานเลขาธิการอาเซียน ในช่วงที่เกิดนาร์กิสในพม่า คุณสุรินทร์ก็ติดต่อขอให้ ASEAN Studies Center ทำหนังสือเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของอาเซียนในการเข้าไปฟื้นฟูบูรณะพม่าหลังจกภัยธรรมชาติ ก็ประสบความสำเร็จด้วยดี นำไปสู่ความใกล้ชิดในการทำงานร่วมกับสำนักงานเลขาธิการอาเซียน

ผมขอจบการบรรยายเพียงเท่านี้ ขอขอบคุณมากครับ

ชาญวิทย์ :

ขอบคุณมากครับ ปวิณ คิดว่านักศึกษา น่าจะได้ข้อมูลมาก แม้ว่าเรื่องทั้งหลายจะเป็นข้อมูลหนักๆ แต่ที่ผมอยากให้นักศึกษาใช้ประโยชน์จากการรับฟังจาก ปวิณ ในวันที่ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ นักศึกษาเข้ามาปี 2011 คุณเข้ามาปี 2011 คุณเข้ามาครบรอบ 500 ปี สยาม-โปรตุเกส คุณเข้ามาปีนำท่วมใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของชาติก็ว่าได้ และคุณจะมาเมื่อเกิดประชาคมอาเซียน นักศึกษารุ่นนี้เกิดเมื่อยุคสิ้นสุดสงครามเย็น ผมเกิดช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ผมโตมาในช่วงสงครามเย็นสุดยุคของมัน เพราะฉะนั้นอยากให้นักศึกษาให้ความสนใจกับสิ่ง

ที่ ดร. ปวิณพูดในวันนี้ ผมเชื่อว่านักศึกษาที่จบตอนนั้นจะไปทำงาน อาเซียนก็มี ไปอยู่กระทรวงการต่างประเทศ ไปอยู่อะไรก็ตาม องค์การ ของรัฐบาล คุณรับปริญญาปี 2015 พอติเลย ถ้าเมื่อเรียนจบใน 4 ปี แต่ ว่ามีจำนวนไม่น้อยไม่จบใช่ไหม ได้ข่าวว่าโดดรามกัน ผมไม่อยู่นี้ แมว ไม่อยู่ หนูสำเร็จ

ประเด็นที่ ปวิณพูดมาน่าสนใจมากๆ แล้วเรามีเวลาเหลือ ถึง 4 โมง ให้เปิดเป็นการซักถาม แสดงความคิดเห็นอะไรก็ตาม เพราะว่าประเด็นที่ว่านี้ ดร. ปวิณได้ให้อะไรหลายๆ อย่างครอบคลุม มากๆ แม้ว่าผมเคยเรียนการระหว่างประเทศมาก็ตาม แต่ก็ทิ้งไปนาน พอมาฟังก็ได้รู้พื้นอะไร ก็เห็นอะไรเยอะแยะ สิ่งเกิดอะไรอย่างหนึ่งนะ นักศึกษา ดร. ปวิณมีตัวย่อเยอะ ทั้งหมดจำไม่ได้ แต่มีประโยชน์มาก เพราะไม่มีใครจะมาพูดว่าคณะกรรมการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินอัน มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขในระบอบประชาธิปไตย ย่อก็ย่อไม่ เป็น ต้องพูดกันยาวเสียเวลามาก แต่ในองค์การระหว่างประเทศเค้าใช้ ตัวย่อกัน กำหนดเวลา กระทั่งคำว่ากระทรวงการต่างประเทศ Ministry of Foreign Affair เค้าก็ใช้ว่า MFA เค้าก็รู้กันแล้ว ตัวย่อเหล่านี้สำคัญ มากเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มของอาเซียน

ที่นี้ฟังดูแล้ว ดร. ปวิณ ค่อนข้างจะไม่ถึงกับหมดหวังกับอาเซียน เท่าไร อาจารย์บอกว่าตอนนี้ 10 ประเทศ เหลือประเทศเดียวที่เราต้อง ขอวีซ่า กับพญาเพ็งเปิดวีซ่าให้กับคนไทยไม่กี่เดือนมานี้เอง เหลือแต่ ประเทศพม่าประเทศเดียว อันนั้นก็เป็สิ่งซึ่งพัฒนามากๆ นักศึกษารุ่น นี้อาจนึกไม่ออกนะ แต่จะข้ามแม่น้ำโขงเลือดตาแทบจะกระเด็น รุ่นนี้ เข้ามาจับนั่งรถไปโน่น ตอนเช้ากินข้าวที่มุกดาหาร กลางวันกินข้าวใน ลาว ตอนเย็นไปดินเนอร์ที่เมืองเว้หรือดานังนะ รวดเร็วมาก เพราะฉะนั้น จะมีอะไรหลายอย่างเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีแล้วไม่น่าจะผิดหวังมาก นัก

นักศึกษามีคำถามอะไรในใจ คิดอะไรไว้บ้าง มีอะไรที่อยากจะ เคลียร์กับ ดร. ปวิณซึ่งทำงานให้อาเซียนโดยเฉพาะที่สิงคโปร์ นอกเรื่อง ก็คือว่าศูนย์ที่ ดร. ปวิณกับผมอยู่ ที่เรียกว่า ISEAS เป็นที่ที่เอาเข้าจริง

แล้ว เราเห็นแล้วก็ทิ้งนะ ผมไปอยู่ที่นั่น เนื่องจากมันเป็นศูนย์จริงๆ เชื้อ โหมผมอยู่เมืองไทยที่จะพบคนใหญ่คนโต ไม่ได้นะ ผมไปอยู่ที่นั่น พบ ดร. เตช บุญนาท อติตรีฐมนตรีต่างประเทศ สองหน พบ ดร. สุรเกียรติ เสถียรไทย สองหน ดินเนอร์กันหนึ่งหนกับ เตช เฝ้าสมเด็จพระเทพฯ หนึ่งหน ดร. ปณิธาน ไปแต่ไม่พบ ไปกันเยอะมาก อาจารย์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์นี่ก็ไป คือ มันเป็นศูนย์ที่เค้าให้ความสำคัญกับการศึกษา ภูมิภาคอย่างมากเลย และผมไปอยู่ที่โน่นก็แสบปีมากๆ ได้เห็นอะไร เยอะแยะเลย

เค้าให้ความสำคัญกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ร่วมสมัย ดร. ปวิณก็ ทำงานเกี่ยวกับเรื่อง contemporary เป็นส่วนใหญ่ นักศึกษาก็ทราบ ว่า อ.ชาญวิทย์ ชอบอะไรที่โบราณๆ ก็ไปเจอเอาสิ่งซึ่งมหัศจรรย์มาก สิ่ง ที่ ISEAS มีเรียกว่า Srivijaya Nalanda Center ศูนย์ศึกษาศรีวิชัยและ นาลันทะ คิดได้ไง เอาศรีวิชัยกับมหาวิทยาลัยนาลันทามาบวกกันและ เป็น center ไปเอาเงินมาจากมหาเศรษฐีใครไม่รู้ได้มากี่ล้าน เงินเยอะ แยะเลย และศึกษาว่าทำไมอาณาจักรศรีวิชัยจึงเกิดขึ้นมา และมีความ สำคัญกับอินเดียอย่างไร ผมเลยได้อานิสงส์จากเค้าว่าเค้าศึกษากันเรื่อง นี้ บ้านเราก็ดึกษา ศรีวิชัย ทวารวดี ก็ศึกษากันอยู่เล็กๆ อย่างนี้ แต่เค้า ศึกษาร่วมออกไปเลย ดังนั้นผมก็เลยนึกว่าที่เคยเถียงๆ กันว่าศรีวิชัย อยู่ที่ไหนเมืองไชยา หรืออยู่ที่ปาเลมบัง หรือที่จัมบี อาจารย์เลยแอบหนีไป เทียวโดยใช้ข้อมูลของศูนย์นี้ และให้ส่งชื่อเราไปที่ปาเลมบังกับจัมบี ก็ ไปได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี ได้ไปเที่ยว ได้ดูอะไรต่อมิอะไร ได้ไป เห็นและนึกถึงอดีตของ Southeast Asia ว่ามันเป็นยังไง มันเริ่มเห็น ภาพเลย เหมือนเวลาพวกคุณ ถ้าเมื่อเราไม่ได้ไปเวียดนามกลาง นึกไม่ ออก นักศึกษารุ่นนี้ก็โชคดีไม่ได้ขึ้นปราสาทเขาพระวิหาร รุ่น 1-7 ได้ ขึ้นหมดเลย

ศูนย์ที่ว่านี้ให้ความสำคัญกับเรื่องร่วมสมัยมาก แต่เรื่องโบราณ ก็ไม่ทิ้ง ไปอยู่ที่นั่น คำแรกที่ ดร. เตช พูดกับผมว่า น่าเสียดายนะที่ไม่มี ในเมืองไทย ไม่ได้ให้ความสำคัญกับงานวิจัย แต่ว่าของเค้าเห็นแล้วต้อง เรียกว่าอัจฉา ใครมีคำถามอะไรไหมครับ ท่านที่ไม่ใช่ นักศึกษาปี 1 ก็

38 ปาฐกถาสาธารณะ “จากสมาคม ผู้ประชาคมอาเซียน : เรื่องจริงหรืออิงนิยาย”

ถามได้ มีไหมครับคำถาม เชิญๆ

คำถาม :

ถามเรื่องความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ หน้าตาของการแข่งขันสินค้า เช่น ข้าวหรือยางพารา หน้าตามันเป็นยังไง

ปวิน :

ก็มีหลักเรียกว่าแบ่งงานกันทำ คำถามคือ แต่ละประเทศต้องรู้ขีดความสามารถในการแข่งขันของตัวเอง อย่างไทยกับมาเลเซียมีสินค้าส่งออกใกล้เคียงกัน เช่น ยางพารา ก็จำเป็นต้องมาหารือร่วมกันแล้วถามกันเองว่า จะแข่งขันกันหรือ และจะแข่งกันได้ไหม ถ้าไม่แข่งขันกันก็ควรมีมาตรฐานการกำหนดราคาสินค้าร่วมกันหรือไม่ ผมคิดว่าจุดเน้นอยู่ที่การที่หลายๆ ประเทศพยายามจะผลิตสินค้าไปขายมากกว่าทำไปแข่ง ยอมซื้อและไม่ผลิตสินค้าบางประเภท แล้วไปให้ความสำคัญกับสินค้าที่ประเทศตัวเองผลิตได้ดี ซึ่งถือว่าเป็นยุทธศาสตร์ในการส่งออกของอาเซียน

คำถาม :

หน้าตาเหมือนโอเปกไหม

ปวิน :

ก็คงคล้ายๆ แต่ยังไม่ถึงจุดนั้น โอเปกร่วมกันจัดตั้งขึ้นเป็น League เลย กำหนดราคาเดียวกัน และตั้งกำแพงกันประเทศอื่นด้วย ผมคิดว่าของเราคงไม่ถึงขนาดนั้น ถึงแม้จะมีจัดมาตรฐานราคาร่วมกัน แต่ยังไม่ถึงกับตั้งกำแพงเพื่อกีดกัน Traders ที่ไม่ได้เป็นสมาชิกอาเซียน

ชาญวิทย์ :

สงสัยว่าตรงนี้เป็น cooperation ในความหมายที่กว้างมาก คือเมื่อไม่นานผมเพิ่งคุยกับอธิการบดีของมหาวิทยาลัยเวียดนาม ซึ่ง

เก่งเรื่องการเกษตร และเขาก็ดูเรื่องนโยบายประกันราคาข้าวของรัฐบาลไทย ของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ เขาพูดออกมาในเชิงเป็นบวก ในแง่ที่ว่ามาตรการเหล่านี้ถ้ามาตกลงกันร่วมกับเวียดนามและกัมพูชา เผลอๆ เรามีสิทธิ์ต่อรองในการขายข้าวได้ดีกว่า คือปัจจุบันเป็นการแย่งกันทำและแย่งกันด้วย และหงุดหงิดว่าข้าวของเขาไม่ใช่ข้าวหอมมะลิ อย่างคุยกับคนกัมพูชา เขาจะมีความรู้สึกว่าคุณภาพข้าวของไทยมันดีกว่าในการขาย แต่ว่าถ้าเผื่อมารวมกันแล้ว ก็อาจทำให้ประเทศที่ผลิตข้าวมีอำนาจต่อรองสูงขึ้น มีคำถามอื่นอีกไหมครับ

คำถาม :

ในอาเซียนมีการแบ่งสาขาการทำงาน แบ่งเป็น 11 สาขา ที่แบ่งกันเป็นกลุ่มประเทศ จะถามว่าใครเป็นคนจัดว่าแต่ละประเทศควรทำอะไร ยกตัวอย่างว่า ไทยทำการท่องเที่ยว สิงคโปร์เป็นเทคโนโลยี และที่จดมาไม่มีลาว ลาวไม่มี

ปวิน :

เรื่องนี้มีการหารือในระดับ working group level ของอาเซียน ผมคิดว่าที่ไม่รวมลาวน่าจะเป็นเพราะการหารือมีขึ้นก่อนที่ลาวจะเข้าร่วมอาเซียน หรือถ้าไม่ใช่เช่นนั้น ก็อาจเป็นเพราะว่าลาวอาจจะยังไม่พร้อมที่จะเป็นผู้นำในสาขาใดๆ มันขึ้นอยู่กับความสมัครใจด้วย โอกาสที่จะเป็น lead ในสาขาใดก็ตามต้องมีความพร้อม และมี criteria เท่าที่ผมได้ยินมามันก็มีภาระประนีประนอมกันมากกว่า ความจริงไม่ใช่เรื่องซีเรียส การเป็น lead developer ในสาขานั้นๆ ขึ้นอยู่แต่เพียงว่าประเทศของคุณมีจุดแข็งในสาขาใด

ผมเข้าใจว่าการที่ไทยเสนอเรื่องการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ จึงขอเสนอตัวเป็นผู้จัดการในสาขาความร่วมมือนี้ แต่บางครั้งก็เป็นเรื่องยากที่จะอธิบายว่าทำไมประเทศนี้ถึงทำเรื่องนี้ เพราะว่าในอาเซียน ไม่ได้มีแค่ความร่วมมือในกรอบอาเซียนอย่างเดียว มันมีกรอบความร่วมมืออื่นๆ

40 ปาฐกถาสาธารณะ “จากสมาคม ผู้ประชาคมอาเซียน : เรื่องจริงหรืออิงนิยาย”

แทรกอยู่ด้วย ยกตัวอย่างเช่น กรอบที่เรียกว่า ACMECS : The Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy ซึ่งรวมประเทศทั้งหมดในภูมิภาคที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง-เจ้าพระยา-อิรวดีมารวมกัน และก็มีความร่วมมือในแขนงต่างๆ เหมือนกัน เรื่องท่องเที่ยว อุตสาหกรรม หรือเรื่องเกี่ยวกับ environment ซึ่งบางครั้งก็อธิบายไม่ได้ว่าทำไมกลุ่มประชาถึงเป็นผู้นำในด้าน environment ซึ่งก็ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มประชาจะเป็น expert ในเรื่องนี้ เพราะในที่สุดแล้วเรื่องการเลือกสาขาความถนัดเป็นเรื่องของการประนีประนอมต่อกัน การแบ่งงานกันทำ

คำถาม :

หมายความว่า การแบ่งงาน ไม่ได้บอกชัดเจนว่าใครชำนาญ

ปวิณ :

การเป็นเจ้าของภาพ ไม่ได้หมายความว่าประเทศตัวเองต้องเป็น expert อย่างเดียว การเป็นเจ้าของภาพเรื่องการท่องเที่ยวก็รับผิดชอบไป จัดให้มีการท่องเที่ยว มีนิทรรศการการท่องเที่ยว ก็เชิญประเทศอื่น ๆ มาร่วม หัวใจสำคัญคือเป็นการหาเจ้าภาพในแต่ละงาน หาผู้ที่รับผิดชอบ แต่หากบังเอิญว่าสาขานี้เป็นเรื่องที่ประเทศคุณถนัด ก็ยิ่งดียิ่งขึ้น

ชาญวิทย์ :

ผมขอตอบตรงนี้นิดหนึ่ง คือถ้าเปิดเสรี มันจะมี free flow คนที่ทำงานที่นี่ อยากไปทำงานที่โน่น ทั้งหมดทั้งวิศวะหรืออาชีพอะไรที่อยากโยกย้าย และมีคนพูดบอกว่าถ้าเปิดเนี่ยคนไทยจะเสียเปรียบเพราะภาษาอังกฤษเราไม่ดี เมื่อแข่งกันแล้วภาษาอังกฤษเราไม่ดีเพราะปัญหาคือว่าเราไม่เคยเป็นเมืองขึ้น ภาษาอังกฤษไม่ดีเป็นข้อแก้ตัวที่ตีมาก ผมได้ยินบ่อยมากเลย

ปวิณ :

ในเรื่อง free flow ก็ไม่ใช่เรื่องคน แต่เป็นเรื่องของ globalization ในอาเซียนก็เช่นเดียวกัน มีการเปิดกว้างมากขึ้น พรมแดนมีความสำคัญน้อยลง มีการเคลื่อนย้ายกันไม่ใช่คนอย่างเดียว แต่รวมถึงเทคโนโลยี การลงทุน เป็นต้น

แต่ในจุดนี้ที่อาจารย์พูดในเรื่องการเคลื่อนย้ายคน เรื่องภาษาก็เป็นปัญหา แต่ผมเชื่อว่าไม่ใช่ปัญหาใหญ่ เพราะถ้าเป็นปัญหาใหญ่แล้ว คงไม่มีการจ้าง maid เข้ามาทำงาน ผมก็ไม่เชื่อว่า maid ทุกคนจะสามารถพูดภาษาอังกฤษได้ดี แต่ก็ทำงานกันได้ ผมคิดว่าการใช้ภาษาอังกฤษของคนไทยก็ไม่ได้แพ้ชาติอื่น ๆ จริง ๆ ขึ้นอยู่ที่รัฐบาลของแต่ละประเทศจะมีความพร้อมมากน้อยแค่ไหนในการเผชิญหน้ากับสิ่งที่มันเป็น globalization อยู่ข้างหน้าเรา ในการจะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของเราเพื่อที่จะรับมือกับสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต ประเทศอื่น ๆ ได้ทำแล้ว อย่างสิงคโปร์ มาเลเซีย พร้อมทั้งจะรับแรงงานต่างชาติที่มีทักษะไทยเราอาจเริ่มช้ากว่าประเทศอื่น แต่ก็เข้าใจได้ว่า เรื่องอาเซียนไม่เคยอยู่ในความสนใจของผู้นำไทยมานานพอสมควร

ชาญวิทย์ :

ตอนนั้นมหาวิทยาลัยนานาชาติปริ๊ตตีที่ อ. อัครพงษ์อยู่ กำลังร่างหลักสูตร ASEAN Studies ปริญญาโท เรียนภาษาอังกฤษ อาจารย์ช่วยรับนักศึกษาของผมที่เก่งๆ ภาษาอังกฤษไปเรียนต่อด้วยนะ เพราะคงจะเรียนในปีหน้าปีโน้น เพราะหลักสูตรเสร็จแล้ว ผมก็ไปช่วยเขาดูๆ อยู่ เรียกว่าคงกระเตื้องขึ้นบ้าง

ทีนี้ต่อจากเรื่องนี้ผมรู้สึกว่ามีอยู่อันหนึ่งนะในงานเขียนของ ดร. ปวิณเอง เกี่ยวกับเรื่องทักษิณ Foreign Policy (Reinventing Thailand: Thaksin and His Foreign Policy) มีอยู่เล่มหนึ่ง ลืมหยิบมา และผมก็ได้ยิน อ. ปวิณ คอมเมนต์อยู่เรื่อยๆ ว่าคุณทักษิณให้ความสำคัญกับอาเซียนน้อย แต่เรื่องอะไรใหญ่ เรื่องนี้ ดร. ปวิณ จะขยายความหน่อยได้ไหม และบอกว่าคุณยังลักษณะมา เธอติกว่าที่หรือไม่ติกว่าที่

ปวิณ :

ต้องเข้าใจมุมมองของคุณทักษิณว่าเป็นผู้นำที่ต่างไปจากผู้นำอื่นๆ ที่ผ่านมา คุณทักษิณเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จชอบการทำงานที่รวดเร็ว ไม่ชอบระบบราชการที่เชื่องช้า ผมเคยไปสัมภาษณ์คุณจักรภพ เพ็ญแข ก็เล่าให้ฟังว่า คุณทักษิณมักจะพูดบ่อยๆ ว่า ข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศเก่งในเรื่องการต่างประเทศทุกคน แต่อาจจะไม่รู้ว่าคุณทักษิณต้องการอะไร คือไม่เข้าใจ reality คุณทักษิณก็เลยพยายามจะเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศให้มาเป็นผลประโยชน์ของคนที่สนับสนุนคุณทักษิณ ก็คือมองอีกแง่หนึ่งก็เป็น populist policy

นอกจากนี้ คุณทักษิณยังต้องการก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในขณะนั้นก็เป็นโอกาสเหมาะ ลีควงยู (ผู้นำสิงคโปร์) ก็ลงจากตำแหน่งไปแล้ว ซูฮาร์โต (อินโดนีเซีย) down fall ในปี 1997 นอกจากนี้ คุณทักษิณเข้ามาทำงานได้เพียงปีเดียวนายกมหาเธร์ของมาเลเซียก็กำลังจะลงจากอำนาจ จึงเกิดเรียกว่าช่องว่างกับสุญญากาศทาง leadership คุณทักษิณก็เห็นว่าอยากจะทำบทยภาพของไทยและไทยเองก็มีศักยภาพที่เล่นบทบาทผู้นำของภูมิภาคนี้ได้ จึงมีความคิดที่จะนำเสนอนโยบาย grand มากๆ เพื่อสนับสนุน image ของตัวเอง และคุณทักษิณก็คิดแบบ grand จริงๆ ยกตัวอย่างเช่น ACD : Asia Cooperate Dialogue เป็นความร่วมมือเดียวที่รวมเอาประเทศตั้งแต่ East Asia ไปจนถึง West Asia นำเอามองไกลเอามาตั้งคุยกับภูมิภาคหรือไม่ก็เอาเกาหลีไปคุยกับคาซัคสถาน

และก็มีความคิดที่ทะเยอทะยานมาก อย่างเรื่อง ACMECS ที่ผมพูดก่อนหน้านี้ คุณทักษิณย้ำว่าไทยจะเจริญประเทศเดียวไม่ได้ ต้องพัฒนาประเทศเพื่อนบ้านให้เจริญทัดเทียมกัน ก็จะเปลี่ยนให้ไทยเป็นศูนย์กลางของ Mainland Southeast Asia ในการช่วยเหลือเพื่อนบ้าน นอกจากนี้คุณทักษิณยังส่งเสริมเรื่อง FTA ส่งคุณสุรเกียรติ์ไปเป็นผู้สมัครชิงตำแหน่งเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ คือนโยบายที่ ambitious มาก เพราะฉะนั้น คุณทักษิณหันไปมองอาเซียนก็เห็นว่า

เป็น old politic เป็นของเก่า ทำให้ดียังไง คุณทักษิณก็ไม่ได้แคร์ดี เพราะไม่ได้มาจากความคิดของคุณทักษิณเอง

และมีระบบที่บอกคือ ระบบ bureaucratic ที่เชื่องช้า อาเซียนก็ดำเนินงานช้า นอกจากนี้ คุณทักษิณต้องการตีตัวออกห่างจากสิ่งที่พรรคประชาธิปัตย์ทำแล้ว เพราะพรรคประชาธิปัตย์ให้ความสำคัญกับอาเซียนในยุคคุณชวนช เพราะฉะนั้นคุณทักษิณจึงไม่ให้ความสำคัญกับอาเซียน

ตัวอย่างที่ชี้ว่าคุณทักษิณไม่ให้ความสำคัญอาเซียน ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่เวียงจันทน์ในปี 2004 มาเลเซียและอินโดนีเซียต้องการหยิบยกเรื่องปัญหาภาคใต้เข้าหารือในอาเซียน โดยเฉพาะหลังจากเหตุการณ์กรือเซะและตากใบ คุณทักษิณชี้ว่า หากมีการหารือเรื่องนี้ก็จะเดินออกจากที่ประชุม เลยทำให้เรื่องนี้ต้องตกไป พอหมดยุคคุณทักษิณ รัฐบาลแต่ละชุดมีอายุสั้น รัฐบาลสุรยุทธ์ก็วุ่นวายกับการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ภายหลังจากการรัฐประหาร คุณสมิครและคุณสมชายก็ถูกการเมืองภายในรุมเร้า ความหวังจึงอยู่ที่คุณอภิสิทธิ์ แต่ความหวังก็พังทลายลง เพราะนโยบายของคุณอภิสิทธิ์คือสร้างศัตรู ไม่ได้สร้างมิตร มาถึงยุคคุณยิ่งลักษณ์ในปัจจุบันก็คงต้องรอดูต่อไปครับ อาจารย์ อาจจะเร็วเกินไปเพราะคุณยิ่งลักษณ์อยู่ในตำแหน่งเพียง 6 เดือน วิธีเดียวที่ทำให้ไทยสามารถก้าวขึ้นเป็นผู้นำได้ ไทยจำเป็นต้องร่วมมือกับอาเซียนเท่านั้น เพราะว่าคุณยิ่งลักษณ์ก็ไม่ใช้คุณทักษิณ และคุณยิ่งลักษณ์ก็ไม่สามารถที่จะกำหนดนโยบาย grand เช่นเดียวกับคุณทักษิณได้ ไทยไม่ใช่ประเทศมหาอำนาจที่จะสามารถเล่นบทบาทผู้นำโดยไม่มีอุปสรรค ไทยยังต้องพึ่งอาเซียนอยู่ และนี่เป็นทางออกทางเดียว

ชาญวิทย์ :

แต่ผมคิดว่าคุณยิ่งลักษณ์หน้าตาดีกว่า และมีอาการอันประเสริฐ คือไม่ค่อยพูด คำบอกว่าคุณยิ่งลักษณ์เป็นอาการอันประเสริฐของสตรี อันนี้สุภาพบุรุษเป็นคนพูด เพราะว่าบุรุษมีความคิดอยู่อย่างว่าผู้หญิงพูดมาก แต่ผมว่าพวกเรานี้พูดมากที่สุดเลย

เมื่อที่คุณปวินพูดถึงอยู่ตอนหนึ่งว่า กระทรวงการต่างประเทศ เป็นกระทรวงที่ traditional นะ เชื่องช้า ไม่รู้ว่ามีสเปกของยิ่งลักษณ์ก็มีไหม และสเปกของกระทรวงก็อาจจะมีนะ ปวินกับผมมีแบล็กกราวนด์คล้ายๆ กัน คือ ผมเคยอยู่กระทรวงการต่างประเทศด้วย แต่ไม่ได้มีฐานะคืออย่างคุณปวินนะ คำเป็นเลขาเอกอะไรทำนองนี้อยู่ที่สิงคโปร์ ผมเป็นเสมียนอยู่ที่ไทย สมัยนั้นคุณถนัด คอมันตร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ผมเป็นเสมียนเข้าไปอยู่ 3 เดือน ผมจำได้ว่า กลัวเป็นม้าเลยเวลาเดินผ่านหน้าห้องคุณถนัด คอมันตร์ เพราะว่าหน้าห้องที่วังสราญรมย์ นึกภาพนะ คุณจะมีพรมสีแดงวาง พรมนี้ตรงไปเข้าห้องรัฐมนตรีเลย แล้วเวลาต้องเดินผ่าน ตรงประตูด้านนี้ที่ติดกับกลาโหม ไปประตูตรงสวนสราญรมย์ ตรงนั้นเป็นที่ทำพาสปอร์ต และเวลาผ่านต้องรีบเดินอย่างรวดเร็ว และต้องกระโดดข้ามพรมแดง เพราะถ้าเราเหยียบไป เราอาจถูกเหยียบ เพราะฉะนั้นมันมีอะไรหลายอย่างในกระทรวงนี้ ก็ดีใจที่มาอยู่ธรรมชาติได้

ปวิน :

แต่อาจารย์ก็สนับสนุนให้คนรุ่นใหม่สอบเข้ากระทรวงการต่างประเทศ เพราะเป็นงานที่ทำหาย

ชาญวิทย์ :

ก็ต้องเรียนภาษาอังกฤษและภาษาที่ 3 ให้ดีไว้ ตอนที่คุยกัน ต้องเลือกอีกภาษาหนึ่งยกเว้นอังกฤษ คุณเลือกอะไร ฝรั่งเศส เมื่อ 2 วัน ไปอยู่พนมเปญกับเสียมเรียบด้วยกัน อยู่ในสมาคมผู้ดีเขมร อย่างผมขอเพลงสมเด็จจนโรตมสิริวิฐ ท่านบรรเลงเปียโนร้องเป็นภาษาฝรั่งเศสเลยนะครับ

ใครมีคำถามอะไรอีกครับ

คำถาม :

เรียนถามทั้งสองท่าน ตอนนี้อยู่หาภายในของไทยมีอุปสรรค

อย่างไรต่ออาเซียน

ปวิน :

ผมคิดว่าแรกๆ ก็เป็นเสมียนนิยายและเริ่มเป็นความจริงขึ้นมา และต้องยอมรับว่าใครก็ตามที่ศึกษาอาเซียน ขอให้มองจากความเป็นจริง reality มากกว่าอุดมคติ เพราะถ้า unrealistic มากจะทำให้เราคอยเปรียบเทียบอาเซียนกับสหภาพยุโรปตลอดเวลา ซึ่งเปรียบเทียบกันไม่ได้ และผมขอย้ำอีกที่ว่า อาเซียนไม่เคยบอกเลยว่าจะจะเป็นเหมือนสหภาพยุโรป

ผมเคยสัมภาษณ์นักการทูตคนหนึ่งของสิงคโปร์ พูดได้อย่างชัดเจนว่า European Union ต้องการสร้าง community และอาเซียนก็ต้องการสร้าง community เช่นกัน แต่เป็น community คนละแบบ อาเซียนเน้นการสร้าง neighborhood มากกว่า ซึ่งก็ตีความได้หลายอย่าง neighborhood คือมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ขณะเดียวกันก็มีรั้ว แต่ต้องข้ามกันไปข้ามกันมา วันไหนไม่อยากเจอกันก็ปิดรั้ว มันก็มีความละเอียดอ่อนในอาเซียน

เพราะฉะนั้นมองอาเซียนต้องมองจากความเป็นจริง เพราะเท่าที่ผมมองจากความเป็นจริง อาเซียนก็มีพัฒนาการที่สมควรได้รับเครดิต แม้ว่าพัฒนาการจะช้า เราต้องตั้งคำถามว่า ทำไมมันช้า ก็เพราะมันมีความแตกต่างกันมาก ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ยังมีประเทศที่เป็นสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในบรูไน ประเทศคอมมิวนิสต์อย่างเวียตนามกับลาวเป็นประเทศที่เป็น one-party rule อย่างสิงคโปร์ ประเทศกึ่งทหารอย่างพม่า และเป็นประเทศอะไรก็รู้อย่างไทย ไม่รู้จะเอาลงช่องไหน ถูกทุกข้อแล้วกัน ในด้านเศรษฐกิจก็มีความแตกต่างกัน ตั้งแต่ทุนนิยม สังคมนิยม พัฒนาน้อย พัฒนามาก นี่เป็นเงื่อนไขที่เราต้องรับ เลยทำให้การพัฒนาแบบอาเซียนไม่ได้ไปเร็วอย่างที่คิด แต่ว่ามันก็ไปถึงจุดนั้น ผมคิดว่าเรื่องที่เป็นนิยายมาก่อนก็อาจกลายมาเป็นเรื่องจริง แต่อาจต้องใช้เวลาสักนิด

ส่วนอีกข้อหนึ่งในการเมืองไทยและผลต่ออาเซียนนั้น เห็นชัด

ในกรณีความขัดแย้งกับกัมพูชา ไทยไม่ให้ความสนใจหรือเคร่งครัดต่ออาเซียนเลย ในความเป็นจริง เมื่อมี crisis ในภูมิภาค อาเซียนสามารถเข้ามาช่วยกันได้ แต่ไทยไม่ให้โอกาสอาเซียน ความขัดแย้งในไทยทำให้เรามองต่างชาติในทางลบ คิดกันเองตลอดใน “ความเป็นไทย” ที่ไร้เหตุผล หลายประเทศสามารถก้าวข้ามปัญหานี้ไปแล้ว และนำหน้าเราไปมาก อย่างเวียดนามที่ให้ความสำคัญกับอาเซียนมานาน

ชาญวิทย์ :

อ. ปวิณ เป็นคนไทยหรือเปล่า คำถามนี้น่าสนใจจะรับเรื่องที่เรามักจะไปเปรียบกับ EU แม้กระทั่งผมว่าพูดเรื่องวีซ่า และเค้านอกว่าเค้าเปิดและเข้าได้หมด ไม่จริง ผมเพิ่งเจอ ผมต้องไปขอทั้งจะอังกฤษและฝรั่งเศส ไม่ได้ขออันเดียวและเข้าได้เลย ไม่จริง และที่บอกว่าเป็นเงินเหมือนกัน ก็ไม่จริงอีก เราไปสวิส เค้าก็ใช้เงินสวิส ไม่ได้ใช้เงินยูโรได้อย่างเดียว เพราะฉะนั้นผมคิดว่าอะไรหลายๆ อย่างต้องดูตามความเป็นจริงอย่างที่ปวิณว่านะครับ

ใครมีคำถามอะไรอีกไหม เห็นเยอะแยะเลย

คำถาม :

การเข้าร่วมอาเซียนของอีสต์ติมอร์ จะมีความเป็นไปได้ไหม ในมุมมองของอาจารย์ เป็นไปได้ไหม

ปวิณ :

อีสต์ติมอร์ต้องการเข้ามาเป็นสมาชิกอาเซียน จะช้าหรือเร็วเป็นคำถามต่อไป เพราะว่าในเชิงภูมิรัฐศาสตร์ อีสต์ติมอร์อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นี่เป็นเรื่องที่ปฏิเสธไม่ได้

แต่ทำไมถึงเรื่องนี้ถึงเป็นปัญหาขัดแย้งกัน ผมคิดว่าเรื่องนี้เป็น การต่อสู้ระหว่างอินโดนีเซียกับสิงคโปร์ ที่ผ่านมา สิงคโปร์มีความทะเยอทะยานมากที่จะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำของอาเซียน เป็นประเทศเล็ก แต่ลงทุนในเรื่องอาเซียนมาก เพราะมองตัวเองว่า ถูกขนาบข้างด้วย

ประเทศใหญ่ๆ ทั้งหมด หนึ่งในนั้นคืออินโดนีเซีย ในการเจรจาต่อรองในกรอบทวิภาคี สิงคโปร์ก็อาจมีน้ำหนักไม่พอที่จะต่อรองกับอินโดนีเซีย เพราะเป็นประเทศยักษ์ใหญ่ มีประชากรจำนวนมาก สิงคโปร์มองว่า วิธีเดียวที่จะทำให้ตัวเองมีสถานะเท่าเทียมอินโดนีเซีย คือ การต่อสู้ในกรอบอาเซียน 1 เสียง 1 โหวต

ปีที่อินโดนีเซียเป็นเจ้าภาพ อินโดนีเซียมีความพร้อมมากในการเป็นผู้นำอาเซียน และต้องการผลักดันอีสต์ติมอร์ให้เข้าเป็นสมาชิกอาเซียนอย่างเต็มที่ เพราะว่าอีสต์ติมอร์เป็นส่วนหนึ่งของอินโดนีเซียมาก่อน และก็ได้อเอกราชไปแบบค่อนข้าง bitter แต่เมื่ออินโดนีเซียเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น (อาจกล่าวได้ว่า ขณะนี้อินโดนีเซียมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ก็เลยคิดว่าที่จะนำอีสต์ติมอร์เข้ามาสู่อาเซียน ให้การสนับสนุนและสร้างอิทธิพลดีกว่าคัดค้าน แต่ที่ทราบมาอินโดนีเซียอาจข้ามขั้นตอนของการ consultation แทนที่จะนำเรื่องนี้มาหารือในระดับ working group ในระดับ SOM หรือระดับรัฐมนตรี ง่ายๆ ในการประชุม summit ครั้งแรก อินโดนีเซียก็ประกาศนโยบายการสนับสนุนสมาชิกภาพอาเซียนของอีสต์ติมอร์ สิงคโปร์รู้สึกตัวเองขาดความสำคัญไป เพราะต้องการแสดงบทบาทผู้นำเช่นกัน แต่ไม่ได้รับการปรึกษาเรื่องอีสต์ติมอร์ จุดนั้นทำให้สิงคโปร์น่าจะลุกขึ้นมาต่อต้านเรื่องการเข้าไปสมาชิกของอีสต์ติมอร์เป็นหลัก

นี่เป็นความขัดแย้งทางด้าน leadership ของสมาชิกเก่าของอาเซียน ผลกระทบจึงตกอยู่กับอีสต์ติมอร์ สิงคโปร์ย้ำว่า ไม่ขัดต่อการรับอีสต์ติมอร์ แต่ขอให้หลังจาก 2015 ที่มีการสร้างชุมชนอาเซียนก่อน โดยให้เหตุผลว่า เมื่อครั้งที่อาเซียนรับพม่าเข้ามาปี 1997 ถือเป็นความผิดพลาดร้ายแรงเพราะพม่ายังไม่พร้อม รับเข้ามาแล้วเกิดปัญหาต่างๆ นานา ในเรื่องอีสต์ติมอร์นั้น ไม่ใช่ปฏิเสธเลย แต่ขอให้เลื่อนไปก่อน

ชาญวิทย์ :

เข้าใจว่านักศึกษาคงทราบนะครับว่าเรามีทูตติมอร์ประจำ

กรุงเทพฯ แล้ว เมื่อวันนั้นที่เรามีงานเรื่องแสดงภาพหรืองานโปรเจกต์อะไรก็ตาม ท่านทูตอิสต์ติมอร์ก็มา ผมเองก็ไม่เข้าใจว่าทำไมสิงคโปร์คัดค้าน และผมอยู่ในเหตุการณ์ที่ ดร. ปวิณถูกดูโดย director นะครับ ว่าทำไมเขียร์อิสต์ติมอร์ เกือบถูกไล่ออก พอตีก็โชคตินะยังงี้ที่ไม่ต้องอยู่สิงคโปร์แล้วนะ ไปอยู่ญี่ปุ่นแม้ว่าเงินเดือนจะน้อยกว่าก็ไม่เป็นไร เชื่อไหมว่าเงินเดือนที่สิงคโปร์มากกว่าที่ญี่ปุ่น ห้องเช่าราคาแพงกว่าห้องเช่าที่เคยอยู่ ตอนนี้อยู่พักหรืออพาร์ทเมนต์ที่สิงคโปร์แพงกว่าที่ญี่ปุ่นและอเมริกาด้วยซ้ำ ไม่น่าเชื่อเลย แปลกมาก

ปวิณใช้คำอยู่คำหนึ่งที่ว่ามาเลเซีย kick สิงคโปร์ out เตะออกจริงๆ นะ สิงคโปร์เหมือนเป็นลูกเมียหรือลูกไม่มีพ่อแม่ ถูกไล่ออกจากมาเลเซีย ถ้าไม่ต้องการสิงคโปร์จริงๆ นะ ตอนแรกที่เห็นว่าสิงคโปร์ออกมา แสดงว่าไม่อยากจะอยู่กับมาเลเซีย ไม่ใช่มันไม่ได้อยู่แต่ถูกไล่ออก วันที่ประกาศถูกไล่ออก ผมจำได้ว่าลี้กวนยูร้องไห้หน้าตาไหลเลยนะ ถูกถ่ายหนังเป็น documentary แต่คนที่ไม่ชอบลี้กวนยูบอกว่าเป็นน้ำตาจะระเหย แต่คำก็ทำให้ประเทศกลายเป็นอันดับ 1 ไปแล้วในปัจจุบัน ก็ไม่น่าเชื่อ และอย่างที่ ปวิณพูดก็คือ ระบบการศึกษาของเค้าดีมาก ๆ นักศึกษาของเรา รูน อ. อัครพงษ์ ไปทำ ป. โท ที่ NUS และการศึกษาเค้า ยอมรับ ๆ ranking เค้าขึ้นไปบน ๆ เค้าจัดอันดับมหาวิทยาลัย 400 อันดับแรกของโลก ไม่ใช่ 10 อันดับด้วยนะ สิงคโปร์ก็ติดอยู่ต้นๆ นะ ผมเข้าใจว่าใน 400 อันดับในเมืองไทยติดมหาวิทยาลัยเดียว คือมหิดล ธรรมศาสตร์ไม่รู้ถูก rank อยู่ตรงไหน

ใครมีอะไรอีกไหมครับ

อัครพงษ์ :

แสดงว่ากรมจะเป็นประชาคมอาเซียน หรืออุปสรรคของประชาคมอาเซียน ดูเหมือนว่าความเป็นประชาธิปไตยของแต่ละประเทศก็มีผลมาก และดูว่าจะไม่มีผลมากด้วยในกรณีของเวียดนาม ถามว่าตกลงแล้วการเมืองภายในหรือเรื่องระบบเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ อะไรมีผลมากกว่ากัน หรือว่าจะเคลียร์ไปสู่สิ่งที่เรียกว่า capitalism อย่างเดียว

นี่คือข้อ 1 ตามทั้งสองท่านเลยนะครับ

ข้อ 2 ก็คือว่าเนื่องจากเหตุบังเอิญเรื่องภาษาไทยกับอังกฤษ วันนั้นก็ไปที่อยู่ชยา ซึ่งไม่น่าเชื่อว่าคนที่เสนอให้ภาษาไทยเป็นภาษากลางคนหนึ่งคือคุณบองพล อติเรกสาร ขออนุญาตพูด ถามว่า working language คือใช้ภาษาอังกฤษเป็น working language มีคนให้ความเห็นว่าตกลงภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือของทุนนิยมหรือเปล่า และเข้ามาเพื่อครอบงำหรือมาฝึความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เพราะฉะนั้นควรใช้อย่างระมัดระวัง และต้องเก่งด้านภาษาของเรามากกว่า อยากเรียนถามอาจารย์ในแง่มุมมองของภาษา

ปวิณ :

ประเด็นเรื่องภาษาต่างประเทศเป็นส่วนสำคัญของอาเซียนไม่น้อยไปกว่าความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ ไป โดยเฉพาะการพัฒนาด้านประชาธิปไตยก็เป็นหัวใจสำคัญ เพราะเมื่อประเทศมีการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับหนึ่ง ทำให้ประชากรมีวุฒิภาวะทางด้านการเมือง ทำให้รู้สึกถึงความจำเป็นที่ต้องเคารพกฎหมายระหว่างประเทศในการปฏิบัติระหว่างประเทศ ก็นำไปสู่การเคารพ การมีความเชื่อมั่นต่อกฎและหลักปฏิบัติของภูมิภาค เพราะฉะนั้นประชาธิปไตยคือคำตอบ ดังนั้นเมื่อระดับการพัฒนาประชาธิปไตยในภูมิภาคต่างกัน ก็เลยเป็นอุปสรรคของความสำเร็จของอาเซียนในการสร้างชุมชน

ในกรณีของเวียดนาม ประเทศยังเป็นคอมมิวนิสต์อยู่ก็จริง แต่นั่นคือระดับบน ส่วนระดับล่างมีความเป็นประชาธิปไตยพอสมควร ขณะนี้ มีการเลือกตั้งในระดับล่างในเวียดนาม ไม่ใช่คอมมิวนิสต์อย่างที่เราคิดร้อยเปอร์เซ็นต์ เรื่องเศรษฐกิจก็เป็น capitalist มากๆ นับว่ามีวิวัฒนาการบางส่วนที่น่าชื่นชม

สำหรับสิงคโปร์ เมื่อการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว ก็ชี้ให้เห็นว่า level ของ democratization เริ่มมีมากขึ้น พรรครัฐบาลเสียเก้าอี้ให้ฝ่ายค้านไปไม่มาก จากภายนอกที่มองว่าเป็นการเสียนิดหน่อย แต่การสูญเสียนี้ถือว่าหนักหนามากในบริบททางการเมืองของสิงคโปร์ในช่วง

40-50 ปีที่ผ่านมา หลายคนมองด้วยซ้ำว่าเป็นความล้มเหลวในการเลือกตั้งของพรรคประชาชน (People's Action Party: PAP) หลังจากการเลือกตั้งจึงมีการปรับเปลี่ยนนโยบายครั้งใหญ่เลยของสิงคโปร์

มีแนวโน้มที่ประเทศในภูมิภาคนี้เดินหน้าไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น และผมหวังว่าเมื่อใดก็ตามที่เราไปสู่จุดนั้นพร้อมๆ กัน ชุมชนอาเซียนก็มีความเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น ผมมองว่าอย่าไปติดกับปี 2015 มากเกินไป เอาเป็นว่านี่คือโมลส์โตนหนึ่ง

ชาญวิทย์ :

คิดว่าตอนขึ้นต้น ปวิณได้พูดไปแล้วเรื่องภาษา ผมคิดว่าเมื่อมีงานวิจัยของจุฬาออกมาว่า ภาษาไทยเป็นที่ต้องการจากชาวไทยหรืออาเซียน ก็มีคนใส่เข้าไปในเฟซบุ๊กถามผม ผมก็ตอบว่ายาก และให้เหตุผลต่างๆ นานา และมีคนเข้ามาเห็นต่างบอกว่า คนนี้ตอบอย่างนี้ทุกที ความเป็นไทยก็ไม่มี แล้วก็มีบางคนบอกว่า ทำไม อ.ชาญวิทย์ไม่อยู่เขมรซะล่ะ มันไม่น่าเชื่อว่ายังมีวิธีคิดแบบนี้

ประเด็นของมันก็คือว่า ผมคิดว่ามันหนีไม่พ้นว่าภาษากลางยังเป็นภาษาอังกฤษอยู่ หรือถ้าไม่เป็นภาษาอังกฤษ แล้วพยายามค้นคิดอะไรขึ้นมา เผลอๆ อินโดนีเซียกับมาเลเซียมา เพราะภาษาอินโดนีเซียกับมาเลเซียเป็นภาษาเดียวกัน และมันใหญ่มาก มีคนพูดเกือบ 300 ล้าน บรูไน มาเลเซีย สิงคโปร์ บังคับได้ของเรา ภาษาไทยยากในแง่ที่จะมาเป็นภาษากลาง ก็เป็นความฝันอันสูงสุดก็แล้วกัน

ปวิณ :

หนีไม่พ้นภาษาอังกฤษ ถือว่าเป็นผลมาจากพัฒนาการทางด้าน business และเทคโนโลยีด้วย ทุกอย่างเป็นภาษาอังกฤษหมด และภาษาฝรั่งเศสก็ใช้กันน้อยลงๆ

ชาญวิทย์ :

ภาษาฝรั่งเศส ผมจำได้ว่านักศึกษาที่มหาวิทยาลัยพะเยาประท้วงเลยว่าถ้า

จะให้เรียนภาษาฝรั่งเศส ถ้าไม่เรียน เพราะมันเอาไปทำอะไรไม่ได้ พวกเราที่อยู่คณะศิลปศาสตร์ก็รู้ ใครอยากจะไปเมเจอร์ฝรั่งเศส มันเหลืออยู่นิดเดียว และโดยมากมันก็ผู้ดีๆ อย่างที่ปวิณไปคุยอะไรทำนองนั้น ยากมาก มันแก่ มันอ่อย ภาษาฝรั่งเศสเนี่ย แต่มันก็พูดยาก

ก็ตอบไปแล้วนะ ผมคิดว่าภาษาอังกฤษเป็นมรดกทางจักรวรรดินิยมอังกฤษ ซึ่งสืบทอดโดยอเมริกา มันอยู่ยาวมาก ถ้าจะเปลี่ยนไป เผลอๆ ไปเรียนจีนกลางอาจจะดีกว่า หางานได้เยอะกว่า

คำถาม :

อยากจะถามว่าอาเซียนมองสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไง และตอนนี้จะแตกต่างจากเมื่อก่อนยังไงที่อาจจะมองว่ามีปัญหาภายในประเทศ และแต่ละประเทศอาจมองไม่ตรงกัน แต่ว่ามาเลเซียและอินโดนีเซียพยายามที่จะนำปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มาคุยในอาเซียน แต่ว่าในช่วงรัฐบาลทักษิณอาจจะปฏิเสธเรื่องนี้ และเป็นไปได้ไหมที่รัฐบาลชุดนี้ที่จะนำปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในเรื่องความรุนแรงมาสู่เวทีอาเซียนอีกครั้งหนึ่ง และนอกจากนี้เยาวชนในสามจังหวัดมีความตื่นตัวเรื่องประชาคมอาเซียนมาก และเค้าต้องการองค์ความรู้เรื่องพวกนี้และเค้ามีต้นทุนอยู่คือเรื่องภาษาและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับประเทศใหญ่ๆ อย่างมาเลเซีย และอินโดนีเซีย อาเซียนจะเข้าไปมีบทบาทยังไงในการขยายกรอบการสร้างความร่วมมือกับประเทศไทยในประเด็นกรอบสามจังหวัด

ปวิณ :

มีสองคำตอบ คำตอบแรกจะตอบแบบ unrealistic แบบอุดมคติ คือเป็นความคิดดีมากๆ ที่จะนำประเด็นที่มีความซับซ้อนอย่างนี้และมีผลกระทบต่อประเทศเพื่อนบ้านเข้าไปพูดในกรอบของอาเซียน ผมเห็นด้วยแต่ในความเป็นจริงเป็นไปได้ลำบาก เพราะในที่สุดแล้วยังเป็นปัญหา domestic ของไทย ที่ยังไม่เกิดเป็นปัญหาข้ามชาติ หรือแม้แต่ปัญหาข้ามชาติอย่างปัญหาไทย-กัมพูชา ไทยเองยังไม่ฟังกลไกของอาเซียน

เลย เพราะนี่คือปัญหา domestic politic ของไทยเอง เพราะฉะนั้น ความยึดมั่นในหลักอธิปไตยของไทย ทำให้ไทยไม่ยอมเปิดโอกาสให้อาเซียนเข้ามามีบทบาทในเรื่องนี้ เข้ามาชี้แนะว่ารัฐบาลควรต้องทำอะไรบ้าง แม้ว่าอาเซียนจะมีกรอบการหารือในเรื่องนี้ แต่คงเป็นไปได้ลำบาก และถ้าจะเกิดขึ้น ผมก็ไม่รู้ว่ารัฐบาลชุดนี้หรือชุดไหนๆ เข้าใจปัญหาของตัวเองแล้วหรือยัง ผมว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่ง คือเราไม่รู้ปัญหาของเราเลย และต่างชาติอาจรู้จักว่าเราก็ได้ แต่ผมคิดว่ามันมี sense ของ sovereignty ของความเป็นอธิปไตยที่มีอยู่มากในอาเซียน รวมถึงหลักการที่เรียกว่า non- interference

ชาญวิทย์ :

ความจริงเรามีคนที่รู้เรื่องเกี่ยวกับทางภาคใต้ คือ ธเนศ เห็นทำงานหลายชิ้นเลย อาจารย์มีคอมเมนต์อะไรใหม่ครับในเรื่องนี้ เพราะเรื่องนี้น่าจะเป็นเรื่องยาว ถ้ามองจากข้างล่าง ไม่ใช่มองจากกรุงเทพฯ ลงไปสามจังหวัดภาคใต้ ถ้าเราไปนั่งอยู่สิงคโปร์ กัวลาลัมเปอร์ มองขึ้นมาข้างบน ปัญหามันเป็นคนละแบบเลยนะกับที่เราเห็นจากบ้านเรา อ.ธเนศมีอะไรจะเน้นบ้าง อ. ธเนศทำวิจัยเรื่องนี้อยู่น้อย

ธเนศ อภรณ์สุวรรณ :

เมื่อ 2 วันก่อน นายกฯ ของเราก็ไปพบนายกฯ มาเลเซีย และ นายกฯ มาเลเซียก็พูดมากกว่าครั้งที่แล้ว คราวนี้เค้าบอกเลยว่าเค้ายินดีช่วยร่วมมือแก้ไขปัญหสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเขาไม่ได้สนับสนุนการใช้ความรุนแรง เขาพูดเยอะกว่าก่อนๆ เท่าที่สังเกตนะ ฝ่ายไทยผมยังไม่เคยได้ยินว่าเขาพูดอะไร ผมว่ากรุงเทพฯ ไม่รู้จะยังไง แต่คนนอกผมไม่อยู่ในวงการ ไม่รู้ว่าเขาคิดอะไรกัน รัฐบาลไหนก็ตามไม่สามารถจะตัดสินใจเรื่องภาคใต้ได้

อันที่ 1 คือความไม่มั่นคงของรัฐบาล การแตะประเด็นเรื่องภาคใต้ รัฐบาลต้องแข็งมาก แข็งชนิดที่ฝ่ายค้านแหงไม่ได้ แหงก็หักเลย แต่พอเป็นแบบนี้พอลงไปบีบ เค้าชี้หน้าว่าพวกแยกดินแดน พวกไปฆ่าเค้า

หรือไปตาเค้า เพราะฉะนั้นทำอะไรไม่ได้เพราะติดกับดัก ผลโพลของตัวเอง อันนี้เป็นระยะใกล้

ระยะยาวนี้ คือการบ่มเพาะความคิดทางประวัติศาสตร์ของเรามันไม่รับกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นของบ้านเรา และยิ่งนานวันสำนึกเรื่องความเป็นปัตตานี ประวัติศาสตร์ปัตตานีมันทะลุขึ้นมาอย่างที่ว่า ???

ผมก็ลงไปแตะๆ เกือบ 10 ปีแล้ว จากที่เริ่มต้นพูดแบบเท่าๆ กัน ความตื่นตัวของชาตินิยมของคนมลายูมุสลิมสูงขึ้น ขณะที่เราพยายามจะลดระดับลง พยายามที่จะไม่ทำให้เป็นความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์จริงๆ ก็เราไม่เปิดเวทีมันออก พอเค้าหลุดมาบ่มหนึ่ง ก็ไปเจอคำตอบ เพราะฉะนั้นตอนนี้คนรุ่นใหม่ในมลายู เค้าเอาประวัติศาสตร์ปัตตานีเป็นอันดับ 1 เพราะฉะนั้นเวอร์ชันที่เราเรียนเรื่องรัชกาลที่ 5 ไปทำอะไรกับปัตตานีขัดซ้ายหมดเลย เขามีทั้งข้อมูลขั้นต้น มีหลักฐาน ทั้งที่เป็นวัตถุทุกอย่างรองรับหมดแล้ว ที่เราเรียนมาเป็นจินตนาการทั้งนั้นเลย

เวลาพูดที่ไร ฝ่ายความมั่นคงรับไม่ได้ ประวัติศาสตร์เวอร์ชันนี้ อย่าให้ยอมรับความจริง คือ ความจริงเปลี่ยนไปเรื่อยๆ เพียงแต่เอามาเชื่อมกันและมาถามกันดูว่าตรงไหนที่ต้องสงวน คือ หมายความว่าเพื่อจะให้เกิดความเข้าใจ ค่อยไปพูดอีกทีได้ไหม เรารับไม่ได้ แค่นั้นนี้เรื่องเยอะมากต้องไปหาอ่าน ผมคิดว่าไปหาอ่านดูนะครับ จะเป็นเรื่องใหญ่มากๆ ถ้ารัฐบาลยังทำ...???

ชาญวิทย์ :

อ. ธเนศ ขอบคุณครับ ที่มันน่าสนใจก็คือว่า คุณสุรินทร์ พิศสุวรรณ ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก และเรานำมาพิมพ์ หนังสือนั่นชื่อว่า Malay Nationalism in Thailand ไปดูสิครับในห้องสมุดมี ความรู้สึกเป็นมลายู เราที่กรุงเทพฯ มักจะปฏิเสธว่า เขาพูดภาษายาวี ภาษายาวีไม่มีที่พูดได้ ตัวเขียนคือตัวยาวี เขาพูด แต่เราพยายามลบออก คือผมคิดว่าประเด็นที่หลายคนพูดว่าการไม่ยอมรับอัตลักษณ์ของคน 3 จังหวัดภาคใต้ว่าภาษาพูดคือมลายู ศาสนาคืออิสลาม โดยชนชาติก็เป็นมลายู เราไม่ยอมรับ มันทำให้เกิดปัญหา นี่คือนโยบาย identity เราจะ

บอกให้เขากลายเป็นไทยหมด เราอาจทำสำเร็จในกรณีที่เราทำพวก แต่จิวทั้งหลายให้กลายเป็นไทยทั้งหมด พวกและ ฮกเกี้ยนทั้งหลายให้เป็นไทยหมดได้สำเร็จ แต่กรณีนี้ไม่สำเร็จในแง่ของการศึกษาทางด้าน identity มีใครอีกไหมครับ เชิญครับ

คำถาม :

อยากถามเรื่องการก่อการร้ายในอาเซียนว่ามันกระทบต่อเสถียรภาพในการสร้างประชาคม ขณะนี้อาเซียนมีประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาการก่อการร้ายมากน้อยแค่ไหน

ปวิณ :

ก็มีปัญหาพอสมควร อย่างอินโดนีเซีย ก็มี JI หรือโนฟิลิปปินส์ ไทย หรือกัมพูชา ก็มีปัญหาเรื่องนี้ ได้รับการบอกเล่าโดยอดีตทูตกัมพูชา คนหนึ่งว่า สถานทูตสหรัฐฯ ในกัมพูชา ใหญ่เป็นอันดับ 3 ในเอเชีย และมีหน้าที่หลักสองเรื่องคือ หนึ่ง ดูแลเรื่องการค้ายาเสพติด และเรื่องการก่อการร้าย

ความร่วมมือในอาเซียนในเรื่องใหม่ๆ เช่น Non traditional security ก็มากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกัน และอาเซียนไม่ได้ทำงานโดยลำพังแต่ยังร่วมมือกับสหรัฐฯ เป็นต้น

ความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้ายมีหลายรูปแบบ อาทิ ที่อยู่ในรูปของความร่วมมือที่เรียกว่า PSI ในเรื่องการติดตั้ง satellite เพื่อที่จะดูแลการขนส่งสินค้าที่มีอยู่ในภูมิภาคนี้ผ่านช่องแคบมะละกา ว่ามีการขนส่งอาวุธของกลุ่มผู้ก่อการร้าย หรือกระทั่งในกรณีของการขนส่งอาวุธนิวเคลียร์ มีการริเริ่มโครงการ Eyes in the Sky ของมาเลเซีย ที่มีลักษณะใกล้เคียง กัน คือการดูแลเรื่องความปลอดภัยของท่าเรือ เรื่องการขนส่งสินค้า ที่จะไม่ถูกใช้ประโยชน์หรือเป็นเครื่องมือของผู้ก่อการร้ายหรือไม่ ความร่วมมือในเรื่องนี้ค่อนข้างดีพอสมควร และมีกรอบที่จะพูดคุยกัน ARF เป็นต้น

ชาญวิทย์ :

นี่ก็เป็นข้อมูลที่เมื่อเราไปกัมพูชาก็แปลกนะ ในแง่ของกัมพูชา เขาก็บอกว่าทำไมสถานทูตอเมริกาถึงใหญ่โตมโหฬารนัก อันหนึ่งคือความที่อเมริกันวิตกกังวลมากๆ จากประสาหลอนมาในเรื่อง World Trade ถล่ม เลยทำให้ดูอะไรที่เกี่ยวกับความเป็นมุสลิมหรืออิสลามด้วยความหวาดระแวงตลอดเวลา และปรากฏว่าในกัมพูชา เราอาจนึกไม่ถึงเลยว่ามันมีชุมชนมุสลิมใหญ่ทีเดียว คือชุมชนที่เป็นจาม จามที่เป็นมุสลิม และจามในกัมพูชาก็มีความสัมพันธ์อันดีกับคนมาเลเซีย เพราะฉะนั้นทางผ่านของจามที่ไปทำงานในมาเลเซียจะผ่านประเทศไทย เพราะฉะนั้นทางฝ่ายความมั่นคงของอเมริกาและไทยจึงเกิดความวิตกกังวลเป็นพิเศษ เพราะว่ามันเหมือนกับการจับคนร้ายคนหนึ่งเป็นเรื่องใหญ่มาก คือฮัมบาลี นั้นจับได้ในอยุธยา เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องใหญ่และเรื่องสำคัญที่ต้องมีการเฝ้าระวังกันมากๆ ทั้งในสถานทูตอเมริกันในกรุงเทพฯ เอง และในกัมพูชา

อีกสัก 2 ท่านแล้วกันครับ มีไหมครับ

คำถาม :

เรื่องมาตรา 190 มันยังมีบทบาทในการกำหนดบทบาทไทยหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีการเจรจาในกรอบของอาเซียน

อัศวพงษ์ :

คือการลงนามใดๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเรื่องของดินแดน และมีผลผูกมัดว่าจะต้องผ่านรัฐสภา

ปวิณ :

ที่คุณพูดไปลงนามใน Joint Communique และในที่สุดแล้วก็ถูกศาลลงความเห็นว่าจะขัดต่อรัฐธรรมนูญของไทย คำถามคือ แล้วหลักการในเรื่องนี้อยู่ที่ใด และจริงๆ แล้วมันขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งผมว่า เป็นเรื่องลำบากที่จะมองว่าเส้นมันอยู่ตรงไหน แต่ที่ผมพูดได้ก็

คือ ในที่สุดแล้ว นี่คือนโยบายการเมืองภายใน Joint Communiqué มันไม่ใช่ treaty มันเป็นแค่แถลงการณ์ร่วม มันไม่ได้มีข้อผูกมัดในเชิงสนธิสัญญา เพราะฉะนั้นรัฐมนตรีต่างประเทศหรือกระทรวงการต่างประเทศน่าจะสามารถลงนามได้โดยไม่ต้องไปขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี แต่ในเมื่อเป็นประเด็นทางการเมือง และเรามีระบบยุติธรรมที่ไม่น่าเชื่อถือเท่าใด ก็เลยเป็นปัญหา

คำถาม :

ขอความชัดเจนว่าตัวรัฐธรรมนูญบทนี้เป็นปัญหาในตัวมันเองหรือเป็นปัญหาที่มาจากการเมือง

ปวิณ :

ผมว่าเป็นปัญหาที่มาจากกระบวนการเมือง ในอดีตก็ไม่เคยมีปัญหาในเรื่องที่ลงนามไปแล้วต้องถูกยกเลิก และผมคิดว่ากระทรวงการต่างประเทศคงรู้และเข้าใจหลักการเรื่องนี้ดี รู้ว่าส่วนใดที่เป็นสนธิสัญญาและส่วนใดที่สามารถผ่านไปได้โดยไม่ต้องขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ตัวอย่างเช่น MOU ก็ลงนามได้เลย เป็นข้อบันทึกตกลงความเข้าใจ คือเป็นแค่แนวทางที่ให้สองประเทศร่วมมือกัน ไม่ได้เป็นข้อผูกมัดเหมือนการลงนามในสนธิสัญญา

สนธิสัญญาที่ลงนาม ก็อย่างเช่น ข้อตกลงระหว่างไทยกับสหรัฐฯ ในเรื่องการเป็นพันธมิตรทางการทหาร ต้องขอความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เรื่องไทยกับกัมพูชานั้นเป็นผลทางการเมือง ซึ่งให้เห็นว่าตั้งแต่ที่เกิดรัฐประหาร ประเด็นต่างๆ ที่เป็นประเด็นการต่างประเทศก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองมาตลอด

ชาญวิทย์

ท่านสุดท้ายเชิญครับข้างหลัง

คำถาม :

ไทยมักมองประเทศเพื่อนบ้านเป็นศัตรู ประเทศอื่นๆ ในอาเซียนมีปัญหาเหมือนไทยไหม มีวิธีการจัดการอย่างไร

ปวิณ :

ก็มีนะครับ ย้อนกลับไปถึงเรื่องบทเรียนประวัติศาสตร์ ไม่มีประเทศใดในภูมิภาคนี้ที่จะเขียนประวัติศาสตร์ตัวเองในแง่ลบและเชิดชูเพื่อนบ้าน กลับเป็นทางตรงข้ามคือเขียนว่าตัวเองดี เพื่อนบ้านแย เพราะฉะนั้นความรู้สึกถูกเหยียดหยามจึงมีอยู่ในทุกความสัมพันธ์ โดยเฉพาะในภูมิภาคนี้ ซึ่งผมก็เชื่อว่าเกิดในภูมิภาคอื่นด้วยเช่นกัน เพียงแต่ว่าแต่ละประเทศจะมีความสามารถก้าวข้ามบาดแผลทางประวัติศาสตร์นั้นได้หรือไม่ อย่างกรณีสิงคโปร์กับมาเลเซีย ก็มีการเขียนประวัติศาสตร์ในทำนองอย่างนี้มาตลอด สิงคโปร์ดีกว่า สูงกว่า มาเลเซียต่ำกว่า นอกจากนี้ ยังขึ้นอยู่กับบริบททางการเมืองของประเทศนั้นๆ ว่าปมที่มีอยู่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ทางการเมืองมากน้อยแค่ไหน การแก้ไขปัญหาก็คงเป็นไปได้ยาก ผมคิดว่าคงต้องมานั่งคุยกันเพื่อจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของประวัติศาสตร์ เรื่องที่จะจำและเรื่องที่จะลืม ผมให้อาจารย์อธิบายดีกว่า

ชาญวิทย์ :

คงจะสั้นๆ นะครับ ความจริงเรื่องนี้ผมพูดไปก็หลายที่เหมือนกันนะ แล้วมันจะอยู่ในเว็บของผม ผมใช้คำว่า bad history bad education bad ASEAN relation คือประวัติศาสตร์เลวๆ ก็ทำให้การศึกษาเลวๆ และทำให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มอาเซียนก็เลวไปด้วย

ผมคิดว่าตัวอย่างที่ชัดเจนมากคือกรณีของไทย-กัมพูชานี้แหละ มันมีประวัติศาสตร์บาดแผล ข้าเลือดข้าหนองมาเยอะเยอะ มันพบขึ้นมาทีไรก็เป็นปัญหา เพราะฉะนั้นข้อเสนอมันมีการพยายามทำเรื่องนี้ ความจริงอาเซียนยังมีเรื่องการร่วมมือในแง่การศึกษา เรื่องวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ แต่ว่ายังไม่ได้อำ

แต่ในกลุ่มที่จะเป็นประเทศที่มีประสบการณ์เลวร้ายมากก็อาจลงมือทำอะไรเองไปนั่งประชุมกับกลุ่มของจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี เกาหลีเป็นเจ้าภาพเชิญอาเซียนไปแล้วคุยกันเรื่องนี้ เราทำยังไงกับประวัติศาสตร์ที่เต็มไปด้วยอดีต แต่จะทำยังไงที่จะทำให้เกิดความเข้าใจกัน พุดง่าย ๆ ถ้าเรามองเหรียญ ลองหยิบเหรียญมาดู ถ้าคุณดูหัวของเหรียญ คุณเห็นอะไร คุณก็เห็นพระรูป แต่คุณไม่รู้ราคาเท่าไร ต้องพลิกถึงจะเห็นหน้าตา เพราะมันเหรียญด้านเดียวมันไม่พอ แปลว่าถ้าเราดูแค่ประวัติศาสตร์อย่างที่เราดูอยู่นี้ โดยที่ดูประวัติศาสตร์ลาว ประวัติศาสตร์กัมพูชา ก็มองไม่เห็นรอบด้าน

มีภาษิตรัสเซีย “ถ้าคุณไม่รู้ประวัติศาสตร์ก็ตาบอดข้างหนึ่ง แต่ถ้าคุณเชื่อประวัติศาสตร์โดยไม่มีข้อกังขาคุณตาบอด 2 ข้าง” อันนี้ผมว่าเข้าทำตึนะ ผากไปชั้นยูทูบหน่อย

เอาละครับผมคิดว่าได้เวลาแล้ว ต้องบอกว่าคุณขอใจ ขอคุณออกคุณเจริญ ก้ามเอิน สวัสดิ์ครับ

หนังสือออกใหม่

รายนามคณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

(ก่อตั้ง พ.ศ. 2509 โดยนายปวย อึ้งภากรณ์ ฯลฯ)

นางเพ็ชรี สุมิตร	ประธานและผู้จัดการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	รองประธาน
นายชเนศ อภรณ์สุวรรณ	รองประธาน
นายรังสรรค์ ชนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจริตชนารักษ์	กรรมการ
นางสาวศรีประภา เพชรมีศรี	กรรมการ
นายวิระ สมบูรณ์	กรรมการ
นายประจักษ์ ก้องกีรติ	กรรมการ
นายพิภพ อุดร	กรรมการ
นางสาวอุบลรัตน์ คิริยวศักดิ์	กรรมการ
นายพนัส ทัศนียานนท์	กรรมการ
นายบดินทร์ อัครวาณิชย์	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี	กรรมการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายทรงยศ แวงหงษ์	กรรมการและผู้จัดการทั่วไป

เลขอนุญาต ที่ ศ. ๒/๒๕๑๘

เลขที่คำขอ ที่ ๒/๒๕๑๘

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่ นายบ็วย ชิ่งภากรณ์

ได้ขออนุญาตจัดตั้ง
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

- ๑. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- ๒. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย
- ๓. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่วราชนาจักร
- ๔. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราขึ้นสูง และรวบรวมเอกสาร ทางวิชาการออกตีพิมพ์
- ๕. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- ๖. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตาม คำสั่งและข้อบังคับของกรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

(นายวัชร เข็มไธติ)
อธิบดีกรมการศาสนา

Part I: Thai and Southeast Asian Studies Thai Historiography from Ancient Times to the Modern Period Preliminary Observations on Thai Historiography Siam/Civilization--Thailand/Globalization: Things to Come? De L'ancien Régime Au Nouveau Régime Overview of Research and Studies on Southeast Asia in Thailand: "Where do we come from? Who are we? Where are we going?" Southeast Asian Studies in Thailand The Kingdom of Ayutthaya (1351-1767 AD) Origins of a Capital and Seaport: The Early Settlement of Ayutthaya and Its East Asian Trade Buddhism and Political Integration in Early Ayutthaya: 1351-1448 Zheng He-Sam Po Kong: History and Myth in Thailand Is 'Thai' Studies still Possible? From Dynastic to 'National' History: A Siam/Thailand Case

Part II: From Siam to Thailand The Front Palace: The Office of the Heir Apparent? The First Phibun Government and Its Involvement in World War II Each Generation of Elites in Thai History 14 October 1973 From 'Siam' to 'Thailand'

Part III: Siam and Indonesia A Nineteenth-Century Siamese Account of Bali with Introduction and Notes The Kingdom of Ayutthaya and Its Founder: King Uthong and Feasibility for Comparative Studies with Majapahit Dari Siam Ke Nusantara The Construction of National Heroes and/or Heroines

Part IV: Siam and CLMV Thai-Burmese-Lao-Cambodian Border: A Survey Report Thailand-Cambodia: A Love-Hate Relationship The Future of Monarchy in Cambodia Will the Mekong Survive Globalization?

Studies in Thai and Southeast Asian HISTORIES

CHARNVIT KASETSIRI

Introduction by Barbara Watson Andaya

